

# Hume

over de

## Externe Wereld

in de *Treatise* en de *Enquiry*

### Abstract

Hoewel de relatie tussen Humes *Treatise of Human Nature* (*Treatise*) en zijn *Enquiry Concerning Human Understanding* (*Enquiry*) een punt van discussie is, zal in dit werk worden betoogd dat de argumenten aangaande de externe wereld die Hume wel in de *Treatise* presenteert maar niet opneemt in de *Enquiry* - vermoedelijk om deze kort en toegankelijk te houden - zijn positie wat betreft de externe wereld een stuk completer en interessanter maken.

Instituut	Universiteit Utrecht
Cursus	Bachelor Scriptie Wijsbegeerte
Begeleider	E.O. Onnasch
Tweede lezer	M. Lievers
Student	Joris Hehenkamp
Studentnr.	3138682
Woorden, excl.	11.250
Woorden, incl.	14.900
Datum	27.08.2013

# Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. De <i>Treatise</i> en de <i>Enquiry</i>	5
2. De <i>Enquiry</i> : Hakkarainen	12
2.1. Inleiding	12
2.2. Hakkarainen	14
2.2.1. Negatief dogmatisch	15
2.2.2. Positief dogmatisch	19
2.2.3. Sceptisch	20
2.2.4. Combinatie	21
2.3. Reflectie op Hakkarainens interpretatie	22
3. De <i>Treatise</i>	27
3.1. Inleiding	27
3.2. Argument 3: Verbeelding	27
3.3. Argument 4: Contradictie	31
3.4. Argument 5: Ware scepticus	34
Conclusie	38
Bibliografie	39

## Inleiding

Sinds ik heb gehoord dat ik kleurenblind ben, hanteer ik voor mezelf een tweedeling tussen *waarnemingen* of *percepties* enerzijds, en *objecten* anderzijds. Onder *objecten* wordt in dit paper verstaan: iets dat *onafhankelijk van de* (i.e. mijn en andermans) *perceptie*, respectievelijk *werkelijk*, *reëel* of *extern* bestaat. In eerste instantie beperkte ik de toepassing van deze tweedeling tot één aspect van de visuele waarneming, namelijk kleur, maar al snel kwam ik tot het oordeel dat *alle* zintuiglijke waarnemingen, om tal van redenen, *enorm* kunnen verschillen; zowel tussen verschillende mensen, als tussen één en dezelfde persoon op verschillende punten in de tijd. Zodoende deden zich twee vragen aan me voor:

1. Als objecten zich niet uniform aan ons voordoen, dan lijkt het redelijk om een onderscheid te maken tussen onze waarnemingen of percepties van objecten, en de objecten zelf. Maar: als we objecten niet direct waarnemen, maar enkel waarnemingen of percepties van deze objecten hebben, wat is er dan nog - en als het kan met enige zekerheid - over deze objecten te zeggen?
2. En, sterker nog: Als we alleen directe toegang hebben tot onze waarnemingen of percepties, is het dan überhaupt nog wel zinvol om over objecten, of een daarmee gevulde externe wereld, te spreken? *Bestaat* er wel zoiets, of zijn er anders ten minste *goede redenen* om *aan te nemen* dat er zoiets bestaat?

In dit paper zullen deze vragen worden behandeld aan de hand van de ideeën van David Hume, die uitgebreid bij deze vragen heeft stilgestaan. Humes positie aangaande de externe wereld is volgens Jani Hakkarainen - wiens recente paper over Hume over de externe wereld een centrale plaats inneemt in dit werk - één van de discussiepunten onder Hume-interpreten; niet in het minst vanwege de sterke verbanden tussen deze positie en Humes positie aangaande de relatie tussen lichaam en geest, en zijn visie op causaliteit.<sup>1</sup>

Een probleem dat zich echter aandient bij een behandeling van Humes positie aangaande de externe wereld is dat Hume in twee van zijn werken heeft stilgestaan bij de externe wereld, en dat de relatie tussen deze twee werken een onderwerp van discussie is. In *A Treatise of Human Nature*, geschreven en gepubliceerd voordat Hume dertig werd, staat Hume zeer uitgebreid stil bij de externe wereld. Dit boek

---

<sup>1</sup> J. Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', in *British Journal for the History of Philosophy*, 20 (2), 2012, pp.283-309; Introduction, pp.283-6.

ontving echter verre van de aandacht waar Hume op had gehoopt en die hij het waard achtte; dus probeerde hij de ideeën die hij in dat werk had uiteengezet alsnog onder de aandacht te brengen door ze opnieuw uit te geven - ditmaal in een andere, vooral veel beknoptere vorm. Ieder van de drie boeken van de *Treatise* bewerkte Hume tot drie nieuwe, veel kortere werken; één voor ieder boek. De herbewerking die voor dit paper met name van belang is, is de herbewerking van boek 1 van de *Treatise*; welk boek de titel *Of the Understanding* draagt. De herbewerking van dit boek heet voluit *An Enquiry Concerning Human Understanding*, en zal in dit paper worden afgekort als *Enquiry*.<sup>2</sup>

Zelf schreef Hume over deze herbewerkingen dat ze vooral de *vorm* betreffen, en niet of nauwelijks de *inhoud*, maar vlak voor zijn dood vraagt Hume zijn uitgever om een aankondiging op te nemen in iedere nieuwe uitgave van zijn verzamelde werken, waar de *Treatise* al van wordt uitgesloten, waarin hij schrijft dat hij wil dat mensen vanaf dat moment *enkel* zijn latere werken raadplegen voor zijn filosofische ideeën, en dus niet langer zijn *Treatise*.

Commentatoren zijn verdeeld over de vraag hoe serieus ze deze uitspraak van Hume moeten nemen. Anders dan Hume zelf schrijft, lijkt hij namelijk wél bepaalde aanpassingen aan de inhoud te hebben gedaan, en dus niet alleen aan de vorm. Het lijkt erop dat hij de herbewerkingen met name toegankelijk heeft willen maken, of in ieder geval toegankelijker dan de *Treatise*, en om die reden lijkt hij enkele moeilijke, maar buitengewoon intrigerende argumenten uit de *Treatise* níet in de herbewerkingen te hebben overgenomen.

In dit paper zal worden betoogd dat de relevante onderdelen van de *Treatise* waardevolle toevoegingen bevatten op de *Enquiry* aangaande Humes positie over de externe wereld. In het bijzonder zal worden betoogd dat Hume in de *Enquiry* enkel zijn conclusies en een zeer beknopte onderbouwing daarvan presenteert, maar dat hij waardevolle overwegingen en argumenten voor zijn positie uit de *Treatise* achterwege laat.

Dit paper zal deze stelling op de volgende manier op- en onderbouwen. In het eerste hoofdstuk zal nader worden stilgestaan bij de relatie tussen Humes *Treatise* en zijn *Enquiry*. In het tweede hoofdstuk staat Jani Hakkarainens recente paper over Humes

---

<sup>2</sup> Deze *Enquiry* wordt ook wel afgekort als *EHU*, omdat Hume nog een *Enquiry* heeft geschreven - de herbewerking van boek 3 van de *Treatise* - genaamd *An Enquiry Concerning the Principles of Morals*. Omdat ik niet één keer naar deze laatste *Enquiry* verwijs kort ik de *Enquiry Concerning Human Understanding* in dit paper af als *Enquiry*.

positie over de externe wereld centraal. In dit sterke paper toont Hakkarainen de verschillende manieren waarop Humes opvatting over de externe wereld kan worden geïnterpreteerd. Hij plaatst kanttekeningen bij een zuiver *positief dogmatische*, *negatief dogmatische* of *sceptische* lezing, en presenteert uiteindelijk een eigen interpretatie die uitgaat van wat hij noemt een *domein-splitsing*. Wat Hakkarainen voor mijn onderzoek extra interessant maakt, naast dat hij een zeer duidelijk overzicht schetst van de discussie omtrent Humes positie aangaande de externe wereld, is dat hij voor zijn eigen interpretatie vooral leunt op Humes *Enquiry*, en dus gevolg geeft aan Humes laatste wilsuiving.

Voortbouwend op Hakkarainens interpretatie van Hume, die dus met name is gebaseerd op de *Enquiry*, zal in het derde en laatste hoofdstuk van dit paper getoond worden dat Hume in de *Treatise* enkele ingewikkelde maar zeer interessante argumenten aandraagt die hij niet in de *Enquiry* heeft opgenomen, maar die zijn positie aangaande de externe wereld een stuk completer en interessanter maken.

## 1. De *Treatise* en de *Enquiry*

Hume heeft zijn positie aangaande de externe wereld uiteengezet in twee van zijn werken, namelijk *A Treatise of Human Nature (Treatise)* en *An Enquiry Concerning Human Understanding (Enquiry)*. Omdat de relatie van deze twee werken tot elkaar zoals gezegd een onderwerp van discussie is, zal in dit hoofdstuk nader bij deze relatie worden stilgestaan.

Hume schreef de *Treatise of Human Nature* in de periode 1734-1737, ruwweg tussen zijn 23<sup>ste</sup> en zijn 26<sup>ste</sup> levensjaar.<sup>3</sup> Het boek werd gepubliceerd rond de jaarwisseling 1738/9, en Hume was zéér benieuwd naar diens receptie.<sup>4</sup> Een lezing van enkel de introductie van het werk maakt wel duidelijk waarom: Hume betoogt met zijn *Treatise* het volgens hem tot op dat moment ontbrekende en cruciale fundament van *alle* wetenschappen - of eigenlijk van *alle* 'intellectuele ondernemingen' van de mens - te hebben geleverd, namelijk de *Science of Man*, welke op zijn beurt weer is gefundeerd op het enige daarvoor toereikende fundament: *Experience*.<sup>5</sup> Hume schrijft over deze door hem voorgestelde *Science of Man*, helemaal aan het eind van de introductie van de *Treatise*, dat deze "will not be inferior in certainty, and will be much superior in utility to any other [science] of human comprehension".<sup>6</sup>

Ondanks dat Hume er in verscheidene van zijn persoonlijke brieven blijk van geeft dat hij beseft dat er een goede kans bestaat dat zijn werk niet direct zo zal worden begrepen als dat hij het heeft bedoeld;<sup>7</sup> toch is hij hevig teleurgesteld vanwege de in zijn ogen vrijwel ontbrekende receptie. De bekende woorden die hij zelf in zijn korte autobiografie wijdt aan de receptie van zijn *Treatise* luiden: "Never literary attempt was more unfortunate than my *Treatise of Human Nature*. It fell *dead-born from the*

---

<sup>3</sup> D. Hume, 'My Own Life', in J.Y.T. Greig (ed.), *The Letters of David Hume* (Oxford: Clarendon Press, 1932), vol.1, pp.1-7, p.2.

<sup>4</sup> Ibid.

<sup>5</sup> D. Hume, *A Treatise of Human Nature* (Project Gutenberg eBook, 2010), <http://www.gutenberg.org/files/4705/4705-h/4705-h.htm> (laatst geraadpleegd: 09.07.2013), Introduction.

<sup>6</sup> Ibid. Humes hoge verwachtingen van de *Treatise*, evenals zijn realisme m.b.t. diens vermoedelijke ontvangst, blijken ook duidelijk uit de volgende, vaak aangehaalde woorden uit een brief gedateerd 13 februari 1739, vlak na de publicatie van het werk: "My principles are also so remote from all the vulgar sentiments on the subject, that were they to take place, they would produce almost a total alteration in philosophy[,] and you know, revolutions of this kind are not easily brought about." J.Y.T. Greig, *Letters of David Hume*, letter 8; vol.1, p.26.

<sup>7</sup> Greig, *Letters of David Hume*, zie e.g. letters 6-12 (gedateerd tussen december 1737 en juni 1739), pp.23-31.

*press*, without reaching such distinction, as even to excite a murmur among the zealots.”<sup>8</sup>

Hume kon gelukkig wel tegen een stootje. Hij vervolgt: “But being naturally of a cheerful and sanguine Temper, I very soon recovered the Blow, and prosecuted with great Ardour my Studies in the Country. In 1742, I printed at Edinburgh the first part of my Essays. The work was favourable received, and soon made me entirely forget my former Disappointment.”<sup>9</sup>

Toch bleef het vermoedelijk aan Hume knagen dat de *Treatise* zo weinig aandacht kreeg, of in ieder geval zo veel minder aandacht dan hij vond dat het werk verdiende. Na zich een aantal jaren te hebben bezonnen op de vraag hoe hij de principes die hij erin uiteenzet en van cruciale waarde acht, alsnog aan de man kan brengen, besluit hij deze principes opnieuw uit te geven in een sterk verkorte en gestileerde vorm. Hij schrijft hierover in zijn autobiografie:

I had always entertained a Notion, that my want of Success in publishing the Treatise of human Nature, had proceeded more from the manner than the matter, and that I had been guilty of a very usual Indiscretion, in going to the Press too early. I therefore cast the first part of that work anew in the Enquiry concerning human Understanding, which was published while I was at Turin.<sup>10</sup>

Hume beweert dat het gebrek aan succes van zijn *Treatise* meer ligt aan de vorm (*manner*) dan aan de inhoud (*materie*, *matter*), en dat hij het werk te vroeg heeft uitgebracht. Hij schrijft iets vergelijkbaars op twee andere plaatsen, waarvan er één zowel qua plaats als qua inhoud het meest opvalt: in een brief aan zijn vriend Gilbert

---

<sup>8</sup> Hume, *My Own Life*, in Greig (ed.), *Letters of David Hume*, vol.1, p.2. Of het waar is dat Humes *Treatise* geen enkele aandacht kreeg, of dat het gewoon (veel) minder aandacht kreeg dan waar Hume op had gehoopt of gerekend, is een open vraag. William Morris schrijft bijvoorbeeld, in de SEP entry ‘David Hume’: “The *Treatise* was no literary sensation, but it didn’t ‘fall dead-born from the press,’ as Hume disappointedly described its reception. And despite his surgical deletions, the *Treatise* attracted enough of a ‘murmour among the zealots’ to fuel his life-long reputation as an atheist and a sceptic.” W.E. Morris, ‘David Hume’, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2013 Edition), E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2013/entries/hume/> (laatst geraadpleegd: 25.06.2013), §1.

<sup>9</sup> Hume, *My Own Life*, in Greig (ed.), *Letters of David Hume*, vol.1, p.2. De ‘Essays’ heten voluit ‘Essays, Moral and Political’.

<sup>10</sup> *Ibid.*, p.3. Maar ook dit werk wordt niet ontvangen zoals Hume had gehoopt. Hij vervolgt namelijk met de woorden: “But this piece was at first but little more successful than the Treatise of human Nature.” [*Ibid.*] Maar: hier staat natuurlijk ‘at first’, wat impliceert dat de werken later wél succesvoller waren dan Humes *Treatise*, wat inderdaad het geval is geweest. Hume schrijft hier bijvoorbeeld in zijn autobiografie over: “Mean-while [± begin 1750], my Bookseller, A. Millar, informed me, that my former Publications (all but the unfortunate Treatise) [dus inclusief de *Enquiry*] were beginning to be the Subject of Conversation, that the Sale of them was gradually encreasing, and that new Editions were demanded.” [*Ibid.*]

Elliot of Minto van april 1751, en in een aankondiging, gestuurd aan zijn uitgever op 26 oktober 1776,<sup>11</sup> die Hume aangehecht wil hebben aan alle volgende edities van zijn verzamelde werken, in welke zijn *Treatise* niet is opgenomen:

I believe the philosophical Essays [*Enquiry*, zie voetnoot] contain every thing of Consequence relating to the Understanding, which you woud meet with in the *Treatise*, & I give you my Advice against reading the latter. By shortening & simplifying the Questions, I really render them much more complete. *Addo dum minuo*.<sup>12</sup> The philosophical Principles are the same in both: But I was carry'd away by the Heat of Youth & Invention to publish too precipitately. So vast an Undertaking, plan'd before I was one and twenty, & compos'd before twenty five, must necessarily be very defective. I have repented my Haste a hundred, & a hundred times.<sup>13</sup>

Most of the principles, and reasonings, contained in this volume, were published in a work in three volumes, called *A Treatise of Human Nature*: a work which the Author had projected before he left College, and which he wrote and published not long after. But not finding it successful, he was sensible of his error in going to the press too early, and he cast the whole anew in the following pieces, where some negligences in his former reasoning and more in the expression, are, he hopes, corrected.<sup>14</sup>

Deze drie fragmenten komen zoals gezegd vrijwel naadloos overeen: Hume schrijft dat de *inhoud* (*matter, principles, reasonings*) van de *Treatise* vrijwel onveranderd is opgenomen in de latere, kortere werken (zoals de *Enquiry*), maar dat hij aanpassingen heeft verricht aan de *vorm* (*manner, expression*). Maar, zoals een Hume-kenner ongetwijfeld onmiddellijk is opgevallen: Humes aankondiging is hierboven niet volledig weergegeven. Er ontbreekt een deel, waarvan met name de

---

<sup>11</sup> Greig, *Letters of David Hume*, letter 509; vol.2, p.301.

<sup>12</sup> In een handout van P. Millican, (toentertijd) van de University of Leeds, voor het *Third International Reid Symposium*, gehouden in juli 2004, wordt deze frase vertaald als 'I add by subtracting', wat ik zou vertalen als 'ik vermeerder door te verminderen'. De handout van Millican is te vinden op: <http://www.davidhume.org/papers/millican/2004%20Hume%27s%-20Answer%20to%20Reid%20handout.pdf> (laatst geraadpleegd: 25.06.2013).

<sup>13</sup> Greig, *Letters of David Hume*, letter 73; vol.1, p.158. De 'philosophical Essays' waar Hume naar verwijst heetten voluit 'Philosophical Essays concerning Human Understanding', welke titel in 1757 werd veranderd in (het ons bekende) 'An Enquiry concerning Human Understanding'. J.O. Nelson, 'Two Main Questions Concerning Hume's *Treatise* and *Enquiry*', *The Philosophical Review*, vol.81, no.3 (July 1972), pp.333-350; voetnoot 4, p.334/5.

<sup>14</sup> D. Hume, *An Enquiry Concerning the Human Understanding: with A Letter from a Gentleman to His Friend in Edinburgh: and Hume's Abstract of A Treatise of Human Nature*, ed. E. Steinberg, 2<sup>nd</sup> edition (Indianapolis: Hackett, 1993), p.0 [page not numbered].



laatste zin heeft geleid tot de discussie over de relatie tussen Humes *Treatise* en zijn *Enquiry*. Het ontbrekende, laatste deel van de aankondiging luidt:

Yet several writers who have honoured the Author's Philosophy with answers, have taken care to direct all their batteries against that juvenile work, which the author never acknowledged, and have affected to triumph in any advantages, which, they imagined, they had obtained over it: A practice very contrary to all rules of candour and fair-dealing, and a strong instance of those polemical artifices which a bigotted zeal thinks itself authorized to employ. Henceforth, the Author desires, that the following Pieces may alone be regarded as containing his philosophical sentiments and principles.<sup>15</sup>

De controverse zit vooral in de laatste zin. Hume zegt hier zeer duidelijk dat hij wil dat enkel de herbewerkingen van zijn *Treatise*, waaronder de *Enquiry*, worden beschouwd als de werken waarin zijn filosofische ideeën (*sentiments and principles*) te vinden zijn. Vooral het woordje 'enkel' (*alone*) zet een bepaalde toon: Hume sluit de *Treatise* compleet buiten. Daarnaast stelt ook de frase "juvenile work, which the author never acknowledged" - waarbij het laatste refereert aan het feit dat Hume de *Treatise* anoniem publiceerde (zie voetnoot 15) - de *Treatise* niet bepaald in een positief daglicht. Maar: indien de aankondiging in zijn geheel wordt gelezen, en zeker indien ook de andere twee fragmenten worden bekeken, dan lijkt het redelijk om aan te nemen dat Hume niet wil dat mensen voor zijn filosofische ideeën te rade gaan bij zijn *Treatise* omdat de *vorm* daarvan maakt dat deze ideeën niet over zullen komen zoals Hume ze heeft bedoeld, ondanks dat deze ideeën zelf, i.e. de *inhoud*, er

---

<sup>15</sup> Ibid. Steinberg schrijft in een voetnoot dat de frase 'which the author never acknowledged' refereert aan het gegeven dat de *Treatise* anoniem werd gepubliceerd. Vermoedelijk publiceerde Hume de *Treatise* anoniem om diens receptie af te wachten; uit zijn brieven blijkt dat hij zich ervan bewust was dat zijn werk als aanstootgevend zou kunnen worden ervaren (wat ook gebeurde; getuige met name het pamflet tegen Hume, waarin hem o.a. universeel scepticisme, atheïsme en 'aantasting van de fundering van moraliteit' werden verweten, welk pamflet er vermoedelijk verantwoordelijk voor was dat Hume een aanstelling aan de universiteit van Edinburgh, welke hij hoopte te krijgen, misliep). Voor de brieven waaruit Humes voorzichtigheid omtrent (de inhoud en het bekend worden van zijn auteurschap van) de *Treatise* blijkt, zie e.g. Greig, *Letters of David Hume*, letters 6 & 8; vol.1, pp.23-25 & 26-27. Voor het pamflet, en Humes reactie daarop, zie 'A Letter from a Gentleman to His Friend in Edinburgh', in D. Hume, *EHU*, ed. E. Steinberg, pp.115-124. Een laatste opmerking over de anonimiteit van de *Treatise*: deze heeft maar kort geduurd. Al halverwege 1739 werd Humes naam publiekelijk gekoppeld aan de *Treatise*, vermoedelijk doordat Pierre Desmaizeaux, een vriend van Hume die eveneens werkzaam was als literair criticus, zijn mond (of pen) voorbij praatte (schreef). E.C. Mossner, 'The Continental Reception of Hume's *Treatise*, 1739-1741', in *Mind*, New Series, vol.56, no.221 (January 1947), pp.31-43, p.35.

wel in te vinden zijn en niet zijn veranderd ten opzichte van de latere herbewerkingen, waaronder de *Enquiry*.<sup>16</sup>

Heeft Hume echter *alleen* de vorm aangepast, en niet de inhoud? Zelfs de meest oppervlakkige vergelijking van de twee werken - een vergelijking van enkel het aantal pagina's - laat zien dat de herbewerkingen véél korter zijn dan de corresponderende boeken van de *Treatise*. Hoewel het mogelijk is dat Hume dezelfde ideeën simpelweg in véél minder woorden heeft uitgedrukt in de herbewerkingen - bijvoorbeeld door voorbeelden of niet-essentiële uitweidingen te schrappen - lijkt het in praktijk zo te zijn dat hij bepaalde ideeën die wél in de *Treatise* zijn opgenomen, en dan met name de moeilijker ideeën, níet in de herbewerkingen heeft opgenomen; vermoedelijk om de toegankelijkheid van deze werken te verhogen.

John Nelson schrijft dat de meeste Hume-commentatoren de relatie tussen de *Treatise* en de *Enquiry* inderdaad op die manier zien: “Commentators have typically viewed the *Enquiry* as merely a watered-down version of Book One of the *Treatise*, designed to win popular approval by leaving out all the more abstruse and difficult parts of the original work.”<sup>17</sup> Hij verwijst naar L.A. Selby-Bigge, een bekende Hume-interpret, die inderdaad schrijft: “This wholesale omission [of difficult parts of the *Treatise* - JH] and insertion [of popular arguments, such as concerning miracles and providence - JH] cannot well be due to philosophical discontent with the positions or arguments [as set out in the *Treatise* - JH], or to a general desire to

---

<sup>16</sup> Voor de zekerheid: Humes *Treatise* bestaat uit drie boeken: 1) *Of the Understanding*, 2) *Of the Passions*, 3) *Of Morals*. Hij heeft (de principes van) ieder van deze drie boeken opnieuw uitgegeven, in (in ieder geval) een sterk gecomprimeerde vorm: 1) *An Enquiry concerning Human Understanding* [in dit paper afgekort als *Enquiry*, ook wel afgekort als *EHU*], 2) *A Dissertation on the Passions*, 3) *An Enquiry concerning the Principles of Morals*.

<sup>17</sup> J.O. Nelson, ‘Two Main Questions Concerning Hume’s *Treatise* and *Enquiry*’, p.341. Nelson zelf is het niet eens met deze beoordeling (van de relatie tussen de *Treatise* en de *Enquiry*). Hij presenteert een zéér interessante alternatieve interpretatie, volgens welke Hume zijn *Treatise* zou hebben verworpen omdat hij tot het inzicht was gekomen dat hij, met name in boek 1 van de *Treatise*, ondanks zijn grote voorzorgen en afschuw, *metafysica* zou hebben bedreven; een tak van de filosofie waarvan Hume meende dat ze met wortel en al moest worden uitgerukt. (Nelson verwijst voor deze opvatting van Hume bijvoorbeeld naar het zeer bekende slot van Humes *Enquiry*, waarin Hume schrijft dat werken die geen gebruik maken van ofwel “abstract reasoning concerning quantity or number”, ofwel “experimental reasoning concerning matter of fact and existence”, in het vuur moeten worden gegooid. [Hume, *Enquiry*, §12; Nelson, ‘Two Main Questions’, p.339]) In dit paper wordt echter betoogd, in lijn met de gangbare interpretatie, dat Humes opvattingen aangaande de externe wereld zoals weergegeven in de *Treatise* en zoals weergegeven in de *Enquiry* dezelfde zijn; hoewel hij in de *Enquiry* enkel zijn conclusies presenteert, en niet de (zeer gecompliceerde) stappen daarnaartoe. Zie het vervolg van de hoofdttekst.

fill up a gap in the system [as set out in the *Treatise* - JH], but must be ascribed rather to a general desire to make the *Enquiry* readable.”<sup>18</sup>

In dit paper zullen Humes *Treatise* en *Enquiry* nauwkeurig met elkaar worden vergeleken wat betreft Humes ideeën aangaande de externe wereld. Een nauwkeurige vergelijking van de twee werken wat betreft *alle* ideeën die Hume in beide werken uiteenzet, overtreft de schaal (*scale*) en de visie (*scope*) van dit paper. In dit paper zal worden betoogd, in lijn met de gangbare interpretatie wat betreft de relatie tussen de *Treatise* en de *Enquiry* (zoals in de voorgaande alinea beschreven), dat Hume zijn ideeën aangaande de externe wereld heel beknopt uiteenzet in de *Enquiry*, en dat een lezing van de relevante onderdelen van de *Treatise* zijn positie zowel begrijpelijker als interessanter maakt. Er zal worden betoogd dat Hume in de *Enquiry* eigenlijk alleen zijn conclusies aangaande de externe wereld presenteert, terwijl hij in de *Treatise* een hele systematische onderbouwing van (iedere stap naar) deze conclusies levert.

Voornoemde L.A. Selby-Bigge is eenzelfde mening aangedaan:

In the *Enquiry* Hume merely confines himself to asserting the opposition between the vulgar belief, based on instinct and natural propensity, in external objects on the one side, and the conclusions of philosophy, that we know nothing but perceptions in the mind, on the other side. He does not attempt any further investigation [...], but simply falls back on the position that sceptical arguments, if they admit of no answer, at all events produce no conviction. Perhaps the most interesting part of the whole *Treatise* is that in which Hume tried to explain ([book 1, part 4,] § ii, pp. 187–218) our belief in the existence of body, which he reduced to the continued and distinct existence of

---

<sup>18</sup> L.A. Selby-Bigge, ‘Editor’s Introduction’, in D. Hume, *Enquiries Concerning the Human Understanding and Concerning the Principles of Morals by David Hume*, ed. L. A. Selby-Bigge, 2nd ed., original from Oxford: Clarendon Press, 1902 (The Online Library of Liberty, 2011; eBook), p.7. De quote vervolgt: “Parts ii and iv are certainly the hardest in [book 1 of] the *Treatise*, and the least generally interesting to the *habitués* of coffee-houses, [...] whereas a lively and sceptical discussion of miracles and providence could hardly fail to find readers, attract attention, and excite that ‘murmur among the zealots’ by which the author desired to be distinguished.” *Ibid.*, p.7/8. Over het verschil in moeilijkheidsgraad tussen de *Treatise* en de *Enquiry* schrijft Selby-Bigge verder: “How far the difference between the two works is merely one of style is considered below, but whether it be due to matter or manner, it remains that the *Enquiries* are an easy book and the *Treatise* a very hard one.” *Ibid.*, p.7.

perceptions, by the influence of their constancy and coherence on our imagination. This is entirely dropped in the Enquiry.<sup>19</sup>

Selby-Bigge concludeert om deze reden, daarbij verwijzend naar Humes aankondiging (waarin Hume schrijft dat enkel zijn latere werken, en dus niet de *Treatise*, zijn filosofische ideeën bevatten; zie boven): “It is [therefore] not too much to say on the whole, that the omissions in § 12 of the Enquiry are alone amply sufficient to render it quite impossible to comply with Hume’s wish and treat the Enquiry as representing the whole of his philosophic system.”<sup>20</sup> Ter verduidelijking: §12 van de *Enquiry* is een extreem verkorte bewerking van deel 4 van boek 1 van de *Treatise*, het deel van de *Treatise* waarin Hume zijn ideeën omtrent de externe wereld met name ventileert.

---

<sup>19</sup> L.A. Selby-Bigge, ‘Editor’s Introduction’, in D. Hume, *Enquiries*, p.12. Het stukje dat ik heb weggelaten (‘[...]’) leest: “beyond rejecting an appeal to the veracity of God which was not mentioned in the *Treatise* (Enquiry, § 120)”. Inhoudelijk wil ik nu niet ingaan op deze woorden, omdat ik dan teveel vooruit zou lopen op de zaken. Het argument is in Hume te vinden in §12, deel 1 van de *Enquiry*. Het beslaat slechts één, en zelfs een hele korte, alinea; maar om de strekking te begrijpen is het van belang dat Humes positie aangaande de externe wereld enigszins bekend is. Die positie zet hij dus, zoals wordt betoogd in dit paper, héél beknopt uiteen in (§12 van) de *Enquiry*, en véél uitgebreider in (boek 1, en dan m.n. deel 4 van) de *Treatise*.

<sup>20</sup> *Ibid.*, p.12. Selby-Bigge schrijft verder over de relatieve waarde die hij toekent aan Humes *Treatise* indien vergeleken met diens *Enquiry (-ies)*: “Perhaps it may be allowed the writer here to record his own adherence to those who judge Hume’s philosophy by his *Treatise*. Bk. I of the *Treatise* is beyond doubt a work of first-rate philosophic importance, and in some ways the most important work of philosophy in the English language. It would be impossible to say the same of the *Enquiries*, and although in one sense the *Enquiry concerning the Principles of Morals* is the best thing Hume ever wrote, to ignore the *Treatise* is to deprive him of his place among the great thinkers of Europe.” *Ibid.*, p.7.

## 2. De *Enquiry*: Hakkarainen

### 2.1. Inleiding

Jani Hakkarainen presenteert in zijn recente artikel over Humes positie aangaande de externe wereld een mooi overzicht van het debat hieromtrent, en een eigen interpretatie. Voor zowel het overzicht als zijn eigen interpretatie put hij voornamelijk uit de *Enquiry*. Dit is geen probleem, aangezien in dit artikel zal worden betoogd dat Humes positie zoals uiteengezet in de *Enquiry* overeenkomt met zijn positie in de *Treatise*, en dat het belangrijkste verschil tussen de twee werken (wat betreft de externe wereld) is dat Hume in de *Treatise* enkele vrij ingewikkelde argumenten (ideeën/ principes/ overwegingen/...) heeft opgenomen, die hij uit de *Enquiry* heeft gelaten - vermoedelijk om deze zowel kort als toegankelijk te maken. Volgens dit artikel heeft Hume met name drie argumenten uit de *Enquiry* weggelaten, die hij wel in de *Treatise* heeft opgenomen. In dit artikel zal namelijk worden betoogd dat Hume in de *Treatise* voornamelijk vijf argumenten ten aanzien van de externe wereld presenteert, waarvan hij enkel de eerste twee argumenten heeft opgenomen in de *Enquiry*. Deze vijf argumenten zijn:

1. Onze **rede** kan ons niets vertellen over onafhankelijk van de waarneming bestaande, externe objecten of een dito wereld; zelfs niet of deze bestaan. Sterker nog: op basis van *enkel* de *rede* is geen enkele propositie waarschijnlijker dan een andere propositie, een conclusie die Hume koppelt aan wat hij noemt *excessief* of *Pyrrhonisch scepticisme*; en dus zouden mensen, indien ze enkel op basis van de rede zouden handelen, vervallen in complete lethargie (i.e. geen handelingen uitvoeren), totdat ze zouden komen te overlijden.<sup>21</sup>
2. Onze **natuur** (ons **natuurlijke instinct**) steekt hier een stokje voor door ons, niettegenstaande onze correcte afleidingen uit de rede, te *dwingen* tot overtuigingen en handelingen, waaronder de overtuiging van het (onafhankelijke) bestaan van objecten, resp. een externe wereld.<sup>22</sup>
3. Onze natuur brengt ons tot de overtuiging van het bestaan van een externe wereld via onze **verbeelding** (*imagination*), die ons ertoe aanzet te *geloven* dat verschillende, maar sterk op elkaar lijkende percepties in werkelijkheid meerdere instanties zijn van één en dezelfde perceptie, omdat het ons teveel

---

<sup>21</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.1, 1.4.2 en 1.4.7; en *Enquiry*, §12.

<sup>22</sup> Ibid.

moeite zou kosten, resp. zou doen vervallen in voornoemde complete lethargie, als we dit níet zouden geloven.<sup>23</sup>

4. De manifeste **contradictie** tussen *overtuiging* (op basis van onze verbeelding) en *on-overtuiging* (op basis van onze rede) van het bestaan van een externe wereld kan een mens dat hierbij stilstaat heel zwaarmoedig stemmen, maar wanneer dit gebeurt dan zal de natuur, aangezien de rede hier niet toe in staat is, hem spoedig weer uit die stemming helpen, door zijn aandacht af te leiden.<sup>24</sup>
5. De ontdekking van de onoplosbare contradictie tussen overtuiging en on-overtuiging van een externe wereld - en, breder genomen, de ontdekking van de onmogelijkheid om überhaupt tot *waar-* of *zekerheid* te komen (in welke intellectuele onderneming dan ook) - kan een mens doen besluiten om zich nooit meer te wijden aan filosofische vraagstukken. Maar: als een mens zich hiermee *geluk*, de *oorsprong* van Humes filosofie, ontzegt; dan moet hij op dit besluit terugkomen. De **ware scepticus** ontzegt zichzelf namelijk geen geluk, maar zoekt dit op; en het maakt hem niet uit of hij dit vindt in (het bedrijven van) zeer gecompliceerde filosofie, of in een simpel spelletje backgammon.<sup>25</sup>

In het volgende hoofdstuk zullen fragmenten uit Humes *Treatise* worden gepresenteerd ter ondersteuning van de stelling dat Hume argumenten 3 t/m 5 hanteert. In dit hoofdstuk komen enkel argumenten 1 en 2 aan de orde, omdat Hume deze argumenten aanvoert in de *Enquiry* en omdat Hakkarainen zich met name op dit werk beroept.<sup>26</sup> Hakkarainen verwijst wel af en toe naar de *Treatise*, maar dan alleen naar passages die bovengenoemde argumenten 1 en 2 ondersteunen, en niet naar passages die in verband staan met bovengenoemde argumenten 3 t/m 5. Voordat Hakkarainens eigen interpretatie van Hume aangaande de externe wereld wordt

---

<sup>23</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.2 en 1.4.7.

<sup>24</sup> Ibid.

<sup>25</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.7.

<sup>26</sup> Ter ondersteuning van deze stelling, viz. dat Hakkarainen zich met name op Humes *Enquiry* beroept, en dus niet of minder op diens *Treatise*, kan - naast op inhoudelijke gronden, i.e. dat hij enkel de argumenten behandelt die Hume (ook) in de *Enquiry* presenteert, en niet de argumenten die Hume (alleen) in de *Treatise* presenteert - worden aangevoerd dat Hakkarainen tot zes keer toe de frase "Hume's mature works" gebruikt, en op een significante manier: hij wijst bijvoorbeeld andere lezingen van Hume (wat betreft de externe wereld) af omdat ze niet of niet voldoende in lijn zouden zijn met diens "mature works". E.g.: "Baxter's interpretation is not grounded in any distinction explicitly put forward by Hume - especially if more emphasis is put again on Hume's mature works instead of his 'juvenile' *Treatise*." [Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.300] en: "Fogelin's later reading is therefore not convincing in the light of Hume's mature work on the understanding." [p.299]

gepresenteerd, wordt eerst zijn overzicht van het debat verkort weergegeven; hier en daar aangevuld waar dat waardevol wordt geacht.

## 2.2. Hakkarainen

Jani Hakkarainen schijft dat Humes standpunt met betrekking tot de externe wereld tot één van de volgende vier mogelijkheden behoort:<sup>27</sup>

### 1) Positief dogmatisch (Realist)

*Hume stelt dat objecten bestaan.*

### 2) Negatief dogmatisch (non-Realist, e.g. Idealist)

*Hume stelt dat objecten niet bestaan.*

### 3) Sceptisch (Scepticus)

*Hume stelt zijn oordeel uit resp. velt geen oordeel.*

### 4) Combinatie van de voorgaande drie.

*Hume is a) positief en negatief, b) positief en sceptisch, c) negatief en sceptisch, of d) positief, negatief en sceptisch.*

Hakkarainen schrijft dat de heersende opvatting eens was dat Hume *negatief dogmatisch* is wat betreft de externe wereld, maar dat Hume vandaag de dag voornamelijk wordt gelezen als *positief dogmatisch* - met name door Nieuwe Humeanen en naturalisten.<sup>28</sup> Hakkarainens reflecties op deze vier mogelijke interpretaties worden hieronder verkort weergegeven, hier en daar aangevuld waar dat waardevol wordt geacht. Hakkarainen begint met de negatief dogmatische interpretatie van Hume, gevolgd door de positieve, sceptische en combinatie-interpretaties. Zijn volgorde wordt in dit paper overgenomen.

---

<sup>27</sup> J. Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.286. De definities van de begrippen 'Realist', 'Non-Realist' (e.g. 'Idealist') en 'Sceptisch' ('Scepticus') die Hakkarainen hanteert en die in dit paper zullen worden gehanteerd zijn conform de gangbare definities van deze begrippen in het (filosofische) debat omtrent de externe wereld; zie e.g. de *Stanford Encyclopedia of Philosophy (SEP)* lemma's 'Realism' en 'Ancient Skepticism'. A. Miller, 'Realism', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/realism/> (laatst geraadpleegd: 01.07.13), m.n. introductie en §6. K. Vogt, 'Ancient Skepticism', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2011 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/skepticism-ancient/> (laatst geraadpleegd: 01.07.13), m.n. §1.

<sup>28</sup> Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.286/7.

### 2.2.1. Negatief dogmatisch

Hakkarainen verwerpt de negatief dogmatische lezing omdat deze volgens hem lijdt aan een “insufficient textual basis”: “there just is no passage where Hume explicitly states that there are no Real entities”.<sup>29</sup> Daarnaast kan deze interpretatie “the indisputable naturalist element in Hume’s thought [...] manifest in what I call *the involuntariness passages*” moeilijk accommoderen. In deze ‘*involuntariness passages*’ stelt Hume dat ieder mens, zelfs een overtuigd scepticus, wel uit *moet* gaan (dus *onvrijwillig*, vandaar de naam) van het bestaan van een externe wereld - de natuur (resp. zijn natuurlijke instinct) *dwingt* hem daar namelijk toe - ook al kan hij geen overtuigende argumenten aanvoeren voor deze dispositie. Hakkarainen geeft enkele voorbeelden van dit soort ‘*involuntariness passages*’, waaronder de volgende, duidelijke passage:

“The sceptic [...] *must* assent to the principle concerning the existence of body, tho’ he cannot pretend by any arguments of philosophy to maintain its veracity. Nature has not left this to his choice, and has doubtless, esteem’d it an affair of too great importance to be trusted to our uncertain reasonings and speculations.”<sup>30</sup>

Een toevoeging van mijn kant. Hakkarainen opent zijn behandeling van de negatief dogmatische interpretatie van Hume met de volgende woorden (waarvan ik het laatste deel in de voorgaande alinea al citeerde):

On the one hand, it is not surprising that the negatively dogmatic interpretation was the standard view in the light of a superficial reading of [...] the first Enquiry and [...] the Treatise. On the other hand, this state of affairs is almost

---

<sup>29</sup> Ibid., p.288. [Beide quotes.]

<sup>30</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.2 [boek, deel, hoofdstuk]. Het accent op ‘must’ is van mij. Hakkarainen quote precies dezelfde woorden (maar plaatst geen accent op ‘must’), zij het uit een andere uitgave van Humes werk. Hakkarainen, ‘Hume’s Scepticism’, p.289. Ik acht de quote trouwens iets informatiever en accurater als (tussen vierkante haakjes) aan het begin het woord ‘even’ [‘Even’; want zou dan het eerste woord zijn] zou worden toegevoegd, en/ of na ‘the sceptic’ de woorden ‘like every other mortal’. Hume schrijft bijvoorbeeld in de *Enquiry*, §12, deel 2; eveneens een *involuntariness passage* (en dus een equivalent van de quote in de hoofdstekst): “The great subverter of *Pyrrhonism* or the excessive principles of scepticism is action, and employment, and the occupations of common life. These principles may flourish and triumph in the schools; where it is, indeed, difficult, if not impossible, to refute them. But as soon as they leave the shade, and by the presence of the real objects, which actuate our passions and sentiments, are put in opposition to the more powerful principles of our nature, they vanish like smoke, and leave the most determined sceptic in the same condition as other mortals.” Ik voegde deze woorden niet (tussen vierkante haakjes) toe omdat ik wilde dat de quote overeenkwam met de quote zoals Hakkarainen hem presenteert. (Ik heb dus alleen een accent op ‘must’ geplaatst; dat vond ik nog wel een tolerabel - en natuurlijk een verhelderend - verschil.)



astounding because of the fact that there just is no passage where Hume explicitly states that there are no Real entities.<sup>31</sup>

Hakkarainen schrijft dat er geen passage is waar Hume expliciet stelt dat objecten niet bestaan, maar dat een oppervlakkige lezing van de *Treatise* en de *Enquiry* het idee kan geven dat Hume dit wél stelt. Eén passage die dit idee kan geven luidt bijvoorbeeld:

It seems evident, that men are carried, by a natural instinct or prepossession, to repose faith in their senses; and that, without any reasoning, or even almost before the use of reason, we always suppose an external universe, which depends not on our perception, but would exist, though we and every sensible creature were absent or annihilated. [...]

This very table, which we see white, and which we feel hard, is believed to exist, independent of our perception, and to be something external to our mind, which perceives it. Our presence bestows not being on it: our absence does not annihilate it. It preserves its existence uniform and entire, independent of the situation of intelligent beings, who perceive or contemplate it.

But this universal and primary opinion of all men is soon destroyed by the slightest philosophy, which teaches us, that nothing can ever be present to the mind but an image or perception, and that the senses are only the inlets, through which these images are conveyed, without being able to produce any immediate intercourse between the mind and the object.<sup>32</sup>

Vooral het woord ‘destroyed’ zet een bepaalde toon: het - volgens Hume zelfs ‘universele en oorspronkelijke’ (*universal and primary*) - geloof in het bestaan van objecten wordt *vernietigd* door de geringste (hoeveelheid) filosofie (*the slightest philosophy*). En: in de laatste alinea lijkt Hume een zuiver Idealistische these te onderbouwen, namelijk dat alles dat bestaat enkel in de menselijke geest bestaat (als *idee*, vandaar de naam *Idealisme*) of daarvan afhankelijk is.<sup>33</sup> Maar: Hume stelt hier

---

<sup>31</sup> Hakkarainen, ‘Hume’s Scepticism and Realism’, p.288. In de stukjes die ik heb weggelaten noemt Hakkarainen de specifieke onderdelen van de *Enquiry* en de *Treatise* waarin Hume zijn positie aangaande de externe wereld uiteenzet. Het leek me niet van cruciaal belang om die hier in de hoofdttekst - danwel in deze voetnoot, trouwens - op te nemen.

<sup>32</sup> D. Hume, *An Enquiry Concerning Human Understanding* (Project Gutenberg eBook, 2006), <http://www.gutenberg.org/files/9662/old/8echu10h.htm#section12> (laatst geraadpleegd: 09.07.2013), §12, deel 1.

<sup>33</sup> In de SEP entry ‘Realism’ wordt Idealisme gedefinieerd als: “*Idealism*, the view that the objects of the everyday world of macroscopic objects are in some sense *mental*. As Berkeley famously claimed,

*niet* dat objecten *niet* bestaan, en hij stelt hier *evenmin* dat alleen ideeën bestaan, of dat alles dat bestaat daarvan afhankelijk is. Hij stelt hier enkel - evenals in andere, vergelijkbare passages -<sup>34</sup> dat we geen goede *redenen* of *bewijzen* hebben om te *geloven* resp. *aan te nemen* dat objecten bestaan, en dat *enkel* zoiets als plaatjes (*images*) of percepties (*perceptions*) zich *voordoet* aan onze geest. Over wat werkelijk resp. onafhankelijk resp. reëel *bestaat* doet Hume hier, en elders evenmin, geen uitspraak.

Laten we nog iets uitgebreider stilstaan bij de negatieve interpretatie van Hume. Hoe komt het dat Hume vroeger - en nu nog steeds weleens -<sup>35</sup> zo werd (wordt) geïnterpreteerd? Mogelijk zit het als volgt. Als we - volgens onze *rede* - *niet* gerechtvaardigd zijn om te geloven in het bestaan van externe objecten, dan is daarmee *niet* meteen gezegd dat we *wél* gerechtvaardigd zijn om *niet* te geloven in hun bestaan. Dat zijn twee verschillende stellingen. Namelijk:

1. We zijn niet gerechtvaardigd om te geloven in het bestaan van objecten.
2. (We zijn gerechtvaardigd om te geloven:) Objecten bestaan niet.

Stelling 2 volgt ook geenszins uit stelling 1. Tenminste: als hier goed bij wordt stilgestaan. Bij een (in Hakkarainens woorden) *oppervlakkige* of (in mijn woorden) *niet uitzonderlijk grondige* lezing van dergelijke passages, springt ons verstand soms *wél* van stelling 1 naar stelling 2. Dat is mij dus in ieder geval overkomen, en Hakkarainen schrijft zoals gezien dat er, door de eeuwen heen, meerdere mensen zijn geweest die Hume - vermoedelijk op basis van dit soort passages - als *negatief dogmatisch* hebben geïnterpreteerd.

Maar: wat zegt Hume dan *wél* precies in deze en vergelijkbare passages? De cruciale frase is deze: “nothing can ever be present to the mind but an image or perception”. Het onderscheid tussen *waarnemingen* of *percepties* enerzijds, en (externe, van de waarneming onafhankelijke, werkelijke) *objecten* anderzijds dat Hume hanteert, en dat in de inleiding van dit paper al werd genoemd, vormt de sleutel tot zijn positie

---

tables, chairs, cats, the moons of Jupiter and so on, are nothing but ideas in the minds of spirits: ‘All the choir of heaven and furniture of the earth, in a word all those bodies which compose the mighty frame of the world, have not any subsistence without a mind’ (Berkeley 1710: §6).” A. Miller, ‘Realism’, *SEP*, §6. Voor meer over Berkeley, vermoedelijk de meest vooraanstaande vertegenwoordiger van de Idealistische these, zie e.g. het *SEP* artikel ‘George Berkeley’. L. Downing, ‘George Berkeley’, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2011 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/berkeley/> (laatst geraadpleegd: 07.07.13).

<sup>34</sup> Voor zo’n ‘vergelijkbare passage’, zie e.g. D. Hume, *Treatise*, 1.2.6.

<sup>35</sup> Hakkarainen schrijft dat e.g. Louis Loeb Hume als negatief dogmatisch aangaande de externe wereld interpreteert in zijn boek van 2002. Hakkarainen, ‘Hume’s Scepticism and Realism’, p.287.

aangaande de externe wereld. Hume redeneert als volgt. Als ik bijvoorbeeld een tafel waarneem, dan neem ik óf een *werkelijk bestaande*, resp. een *onafhankelijk van mijn waarneming bestaande*, resp. een *externe* tafel waar; óf ik heb enkel een *perceptie* van een tafel, resp. ik neem een *perceptie* (plaatje, *image*) van een tafel waar. Humes argument voor de laatste optie is het volgende:<sup>36</sup>

The table, which we see, seems to diminish, as we remove farther from it: but the real table, which exists independent of us, suffers no alteration: it was, therefore, nothing but its image, which was present to the mind. These are the obvious dictates of reason; and no man, who reflects, ever doubted, that the existences, which we consider, when we say, *this house* and *that tree*, are nothing but perceptions in the mind.<sup>37</sup>

Dus, generaliserend: omdat *objecten* zich niet uniform - e.g. ongeacht de persoon en zijn constitutie (e.g. kleurenblindheid, zie inleiding), fysieke afstand, enzovoorts - aan ons voordoen, is het volgens Hume een ‘vanzelfsprekend dictaat van de rede’ (*obvious dictate of reason*) dat we niet het (werkelijke, onafhankelijk van de waarneming bestaande, externe) *object* waarnemen, maar enkel een *perceptie* of *plaatje* (*image*) daarvan. We kunnen daarom níet *bewijzen* dat objecten níet bestaan, want we nemen deze objecten nooit waar! Hoe kan je van iets dat je nooit waarneemt *bewijzen* dat het níet bestaat? Dat lijkt compleet onmogelijk.<sup>38</sup> En, inderdaad: als je níet kunt *bewijzen* dat iets níet bestaat, omdat je het *nooit waarneemt*; dan zal je vermoedelijk óók wel niet kunnen *bewijzen* dat het wél bestaat. Laten we daarom nu kijken naar wat Hakkarainen schrijft over de *positief dogmatische* lezing van Hume.

---

<sup>36</sup> Note: de nu volgende quote volgt in de brontekst direct op de voorgaande quote (inmiddels enkele pagina's terug).

<sup>37</sup> Hume, *Enquiry*, §12, deel 1. Zie voor andere instanties van hetzelfde argument (maar dan uitgebreider): Hume, *Treatise*, 1.4.2 en 1.4.4.

<sup>38</sup> Hume, *Enquiry*, §12, deel 1: “It is a question of fact, whether the perceptions of the senses be produced by external objects, resembling them: how shall this question be determined? By experience surely; as all other questions of a like nature. But here experience is, and must be entirely silent. The mind has never anything present to it but the perceptions, and cannot possibly reach any experience of their connexion with objects. The supposition of such a connexion is, therefore, without any foundation in reasoning.” En Hume, *Treatise*, 1.4.2: “As no beings are ever present to the mind but perceptions; it follows that we may observe a conjunction or a relation of cause and effect between different perceptions, but can never observe it between perceptions and objects. It is impossible, therefore, that from the existence or any of the qualities of the former, we can ever form any conclusion concerning the existence of the latter, or ever satisfy our reason in this particular.”

### 2.2.2. Positief dogmatisch

Hakkarainen verwerpt ook de positief dogmatische lezing - ondanks dat er in Hume dus positieve elementen te vinden zijn, zoals eerdergenoemde *involuntariness passages* - omdat deze de sceptische argumenten in Hume niet voldoende accommodeert. Hij schrijft: “The strength of the Realist interpretations comes from Hume’s avowals of Realism, such as the involuntariness passages. The problem they face is what to do with the sceptical arguments that are *equally or even more* present in Hume’s works.”<sup>39</sup> Hume betoogt, zo schrijft Hakkarainen, met deze sceptische argumenten namelijk niet alleen dat het geloof in het bestaan van op zichzelf bestaande objecten *epistemologisch ongegrond* is; hij betoogt zelfs dat de notie van ‘op zichzelf bestaande objecten’ *überhaupt onvoorstelbaar (onbegrijpelijk)* is - op zichzelf bestaande objecten bevinden zich namelijk buiten de reikwijdte van ons verstand.<sup>40</sup> En, zoals gezegd, hij betoogt dáár weer bovenop dat wij op basis van *enkel* de *rede* überhaupt niet tot een gerechtvaardigd oordeel kunnen komen: strikt gebruik van onze rede leidt ons tot een onoverkomelijke impasse.<sup>41</sup>

Een toevoeging van mijn kant. Zoals zojuist gezegd betoogt Hume dat wij enkel *percepties* waarnemen, en dus nooit *objecten*; indien gedefinieerd als iets onafhankelijk van resp. extern van resp. buiten deze percepties. We kunnen derhalve niets zeggen over (de eigenschappen van) objecten, zelfs niet of objecten überhaupt bestaan; want we nemen ze nooit waar. Het hele idee (resp. de hele notie) van een object is daarom leeg, i.e. we kunnen ons geen enkele voorstelling van een object maken. Dit ‘lege idee’ blijft echter wel een soort van idee, en dit noemt Hume een *relatief idee (relative idea)*.<sup>42</sup> Deze lege of relatieve notie is echter niet de notie waar mensen doorgaans aan refereren als ze spreken over objecten - een enkele, zeer abstract denkende filosoof daargelaten. Als mensen doorgaans spreken over objecten dan verwijzen ze daarmee naar (één of meer van) hun percepties, die ze echter andere eigenschappen toekennen dan welke deze percepties eigenlijk rechtvaardigen; met name de eigenschap van een continu (resp. ononderbroken) bestaan.<sup>43</sup> Hier kom ik in het volgende hoofdstuk uitgebreider op terug. Nu wil ik eerst Humes algemene scepsis ten aanzien van de rede kort behandelen.

---

<sup>39</sup> Hakkarainen, p.290; mijn accent.

<sup>40</sup> Ibid., p.291 en p.305/6.

<sup>41</sup> Ibid., p.304/5.

<sup>42</sup> Hume, *Treatise*, 1.2.6.

<sup>43</sup> Ibid.

Hume schrijft om twee redenen dat *enkel* onze *rede* ons nooit tot een overtuiging kan brengen, omdat op basis van *enkel* de *rede* niet één overtuiging waarschijnlijker is dan een andere - wat resulteert in voornoemde complete impasse ofwel lethargie. De eerste reden die Hume hiervoor aanvoert is dat geen enkele overtuiging een *absolute (a priori) zekerheid* bezit.<sup>44</sup> Omdat dit zo is, is het volgens Hume noodzakelijk om iedere overtuiging te controleren, en dus een nieuwe overtuiging te vormen over de oorspronkelijke overtuiging.<sup>45</sup> Maar: deze nieuwe overtuiging bezit eveneens geen absolute *(a priori) zekerheid*, en moet dus ook weer gecontroleerd worden.<sup>46</sup> *Ad infinitum*.<sup>47</sup>

De tweede reden, bekend als Humes inductieprobleem, is dat Hume betoogt dat alle ‘kennis’ - tussen aanhalingstekens omdat hier dus feitelijk, zoals zojuist is gebleken en zoals dadelijk opnieuw zal blijken, geen sprake is van (werkelijke/ onfeilbare/ zekere/ *a priori*) kennis, maar eerder van een soort (feilbare/ onzekere/ *a posteriori*) *waarschijnlijkheid* - uiteindelijk stoelt op de ervaring (empirie), en dat het verleden geen garantie biedt voor de toekomst, zoals het bekende gezegde luidt.<sup>48</sup> Wat ooit was, hoe vaak en hoe regelmatig het ook was, *kan ook niet zijn*.<sup>49</sup> Dat is niet onmogelijk of onvoorstelbaar, resp. (die stelling is) niet contradictoir.<sup>50</sup> Sommige stellingen - zoals e.g. ‘1+1=2’ en ‘de zon komt iedere dag op’ - die door de meeste mensen absoluut zeker worden geacht, vervallen volgens voorgaande redeneringen dus in absolute onzekerheid.<sup>51</sup> Laten we daarom nu kijken wat Hakkarainen zegt over een *sceptische* interpretatie van Hume aangaande de externe wereld.

### 2.2.3. Sceptisch

Humes sceptische argumenten lijken voor een sceptische lezing van Hume aangaande de externe wereld te pleiten. Maar, schrijft Hakkarainen: “As far as I can tell, no one has so far defended the mere sceptical interpretation of Hume’s attitude to Realism”<sup>52</sup>, want: “it suffers from a problem, which it shares with the negatively dogmatic reading: they have difficulties in explaining the indisputable naturalist

---

<sup>44</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.1.

<sup>45</sup> Ibid.

<sup>46</sup> Ibid.

<sup>47</sup> Ibid.

<sup>48</sup> Zie e.g. Hume, *Enquiry*, §12, deel 2.

<sup>49</sup> Ibid., deel 3.

<sup>50</sup> Ibid.

<sup>51</sup> Ibid., delen 2 en 3, en *Treatise*, 1.4.1.

<sup>52</sup> Hakkarainen, ‘Hume’s Scepticism and Realism’, p.288.

element in Hume's thought."<sup>53</sup> Met name de bovengenoemde '*involuntariness passages*' wegen volgens Hakkarainen zwaar tegen ofwel een zuiver negatieve, ofwel een zuiver sceptische lezing van Hume; terwijl Hakkarainen een zuiver positieve lezing ook van de hand wijst, vanwege de eveneens aanwezige 'sceptische argumenten'. Om Hume, aangaande de externe wereld, toch als een *consistente* filosoof te interpreteren - het is immers inconsistent om elkaar-uitsluitende posities in te nemen, e.g. positief én sceptisch - komt Hakkarainen daarom uit op de vierde mogelijkheid: de *combinatie* van twee of meer van de voornoemde interpretaties.<sup>54</sup>

#### 2.2.4. Combinatie

Hakkarainen noemt de combinatie-interpretatie van Hume ook wel een *no-single-Hume interpretation*.<sup>55</sup> Hij bespreekt kort drie andere auteurs die een dergelijke interpretatie hebben verdedigd - Popkin (1980)<sup>56</sup>, Fogelin (1998)<sup>57</sup> en Baxter (2006)<sup>58</sup> - maar wijst hun combinatie-interpretaties af omdat ze triviaal of te simpel zouden zijn (Popkin), of omdat ze geen (of niet voldoende recht) zouden doen aan Humes eigen woorden (Fogelin en Baxter).<sup>59</sup> Hakkarainens eigen *no-single-Hume interpretation* bestaat erin een 'domein-distinctie' te introduceren. Hij definieert 'domeinen' als "spheres of belief-formation or cognitive commitment with different epistemic standards".<sup>60</sup> Ter verdediging van deze introductie schrijft Hakkarainen: "It is typical for Hume to make a distinction between everyday life and philosophy in its various forms", en "Hume understands this division as rather an epistemological than an ontological distinction".<sup>61</sup>

Hakkarainen verdeelt Humes positie met betrekking tot de externe wereld dus over twee epistemologisch verschillende domeinen: een 'filosofisch domein' en een 'alledaags domein'.<sup>62</sup> Hij doet dit "in order to reconcile his [Hume's] scepticism with

---

<sup>53</sup> Ibid.

<sup>54</sup> Ibid., e.g. p.283.

<sup>55</sup> Ibid., p.286.

<sup>56</sup> R.H. Popkin, 'David Hume: His Pyrrhonism and His Critique of Pyrrhonism' in R. Watson & J.E. Force (eds.), *The High Road to Pyrrhonism* (Indianapolis: Hackett, 1980), pp.103-32 (originally, *Philosophical Quarterly*, 1 (1951), No. October: 385-407), behandeld (dus niet volledig weergegeven) in J. Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.298/9.

<sup>57</sup> R.J. Fogelin, 'Garrett on the Consistency of Hume's Philosophy', *Hume Studies*, 24 (1998), No. 1: 161-9, behandeld (dus niet volledig weergegeven) in J. Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.299.

<sup>58</sup> D.L.M. Baxter, 'Identity, Continued Existence, and the External World', in S. Traiger (ed.), *The Blackwell Guide to Hume's Treatise* (Oxford: Blackwell, 2006), pp.114-32, behandeld (dus niet volledig weergegeven) in J. Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.300/1.

<sup>59</sup> J. Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', pp.298/301.

<sup>60</sup> Ibid., p.303.

<sup>61</sup> Ibid., p.301. [Beide quotes.]

<sup>62</sup> Ibid., p.285.

his naturalism and constructive science of human nature”,<sup>63</sup> wat de andere interpretaties volgens hem dus niet of niet voldoende lukt. In het alledaagse domein, waarin lossere epistemologische standaarden gelden, is Hume *positief dogmatisch* wat betreft het bestaan van reële entiteiten; terwijl Hume in het filosofische domein, vanwege de strengere epistemologische standaarden die daarin gelden, *sceptisch* is over het bestaan hiervan.<sup>64</sup> Aan de hand van deze interpretatie, zo schrijft Hakkarainen, is Humes positie met betrekking tot de externe wereld op een *consistente* manier te interpreteren, en wordt het meeste recht gedaan aan zijn eigen woorden.<sup>65</sup>

### 2.3. Reflectie op Hakkarainens interpretatie

Hakkarainens combinatie-interpretatie van Hume, welke draait om de hierboven beschreven domein-distinctie, poogt recht te doen aan de verschillende tendensen aangaande de externe wereld die in Humes werken te vinden zijn. Ik meen echter dat deze combinatie-interpretatie resp. domein-distinctie niet nodig is om Hume aangaande de externe wereld te interpreteren, als we simpelweg heel dicht bij de tekst blijven. Ik meen namelijk dat Hume schrijft:

1. We zijn, op basis van onze rede, niet gerechtvaardigd om te geloven in het bestaan van objecten.
2. We geloven, op basis van onze natuur, desalniettemin in het bestaan van objecten, want zelfs de meest overtuigde scepticus kan niet leven zonder dit geloof.

Ik meen dat deze twee stellingen consistent (compatibel) zijn, en dat een domein-distinctie dus niet nodig is om ieder van de twee stellingen te accommoderen. In andere woorden: ik meen dat deze twee stellingen prima in één domein te verenigen zijn, wat zou betekenen dat de domein-distinctie überhaupt onnodig wordt.

Een fragment uit de *Treatise*, en een uit de *Enquiry*, ter verdediging van deze lezing:

Thus the sceptic still continues to reason and believe, even though he asserts, that he cannot defend his reason by reason; and by the same rule he must assent to the principle concerning the existence of body, though he cannot pretend by any arguments of philosophy to maintain its veracity. Nature has not left this to

---

<sup>63</sup> Ibid., p.283.

<sup>64</sup> Ibid., p.302.

<sup>65</sup> Ibid., e.g. p.297/8.

his choice, and has doubtless, esteemed it an affair of too great importance to be trusted to our uncertain reasonings and speculations. We may well ask, *What causes induce us to believe in the existence of body?* but it is in vain to ask, *Whether there be body or not?* That is a point, which we must take for granted in all our reasonings.<sup>66</sup>

And though a Pyrrhonian may throw himself or others into a momentary amazement and confusion by his profound reasonings; the first and most trivial event in life will put to flight all his doubts and scruples, and leave him the same, in every point of action and speculation, with the philosophers of every other sect, or with those who never concerned themselves in any philosophical researches. When he awakes from his dream, he will be the first to join in the laugh against himself, and to confess, that all his objections are mere amusement, and can have no other tendency than to show the whimsical condition of mankind, who must act and reason and believe; though they are not able, by their most diligent enquiry, to satisfy themselves concerning the foundation of these operations, or to remove the objections, which may be raised against them.<sup>67</sup>

Uit beide fragmenten blijkt m.i. dat ook de scepticus, die zich volgens Hakkarainens distinctie in het filosofische domein bevindt, gelooft in het bestaan van objecten; ook *terwijl* hij zich in dat domein bevindt, resp. *terwijl* hij zijn sceptische dispositie botviert. Met name het laatste stukje van het eerste fragment (uit de *Treatise*) geeft hier m.i. blijk van: “it is in vain to ask, *Whether there be body or not?* That is a point, which we must take for granted in all our reasonings” - dus óók in onze sceptische redeneringen, resp. op het moment dat we ons bezighouden met of zelfs overgeven aan sceptische argumenten, resp. op het moment dat we ons in (wat Hakkarainen noemt) het ‘filosofische domein’ bevinden.

In het tweede fragment wordt duidelijk een onderscheid gemaakt tussen geloof (‘op zich’) en de rechtvaardiging resp. fundering van geloof, waarbij Hume aantekent dat [1] hoewel we geen van onze overtuigingen kunnen rechtvaardigen of funderen, [2] we desalniettemin overtuigingen *moeten hebben* - óók de meest overtuigde scepticus, en óók op het moment dat hij zijn scepticisme botviert, e.g. aangaande de externe wereld. De natuur dwingt ons namelijk tot het hebben van overtuigingen, omdat we

---

<sup>66</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.2.

<sup>67</sup> Hume, *Enquiry*, §12, deel 2.



zonder overtuigingen zouden vervallen in complete lethargie, en dus zouden komen te overlijden.<sup>68</sup>

*Note:* Hakkarainen zou vermoedelijk onmiddellijk oordelen dat de bovengenoemde twee argumenten, zoals ze hierboven zijn weergegeven, consistent zijn. Dit is niet waarover hij en ik van mening verschillen. Het verschil tussen hem en mij ligt in onze lezing (interpretatie) van Hume, i.e. in de vraag: wat schrijft Hume nu werkelijk? Hakkarainen giet de sceptische tendens in Hume - argument één hierboven - in een andere vorm (formulering) dan ik, wat hem tot zijn combinatie-interpretatie resp. domein-distinctie brengt. Hakkarainens formulering van de sceptische tendens in Hume richt zich namelijk niet op de *rechtvaardiging* resp. *fundering* van het geloof in externe objecten, zoals ik hierboven betoog, maar op deze overtuiging zelf. Zijn formulering van de sceptische en positief dogmatische tendensen in Hume leest derhalve:

1. Hume stelt zijn oordeel over het bestaan van objecten uit.
2. Hume gelooft in het bestaan van objecten.<sup>69</sup>

Als de sceptische tendens resp. het sceptische argument in Hume (argument 1 hierboven) op deze manier wordt geformuleerd, dan lijkt deze me inderdaad inconsistent met de positieve tendens resp. het positieve argument in Hume (argument 2 hierboven). Als wordt geoordeeld dat Hakkarainens formulering resp. interpretatie van dit argument beter aansluit bij Humes eigen woorden dan mijn interpretatie ervan, dan meen ik dat zijn combinatie-interpretatie resp. domein-splitsing zeer slim is gevonden, en op een elegante manier recht doet aan de twee - indien dus op deze manier geformuleerde - *inconsistente* tendensen in Hume.

---

<sup>68</sup> Het volgende fragment uit de *Enquiry* vormt de directe aanloop naar het fragment dat hierboven in de hoofdttekst gegeven is, i.e. na (de laatste zin van) dit fragment begint direct het bovenstaande fragment. "A Pyrrhonian cannot expect, that his philosophy will have any constant influence on the mind: or if it had, that its influence would be beneficial to society. On the contrary, he must acknowledge, if he will acknowledge anything, that all human life must perish, were his principles universally and steadily to prevail. All discourse, all action would immediately cease; and men remain in a total lethargy, till the necessities of nature, unsatisfied, put an end to their miserable existence. It is true; so fatal an event is very little to be dreaded. Nature is always too strong for principle." Hume, *Enquiry*, §12, deel 2.

<sup>69</sup> Hakkarainen, 'Hume's Scepticism and Realism', p.283: "Hume's attitude in the domain of philosophy should be distinguished from his view in the domain of everyday life: Hume the philosopher suspends his judgement on Realism, whereas Hume the common man firmly believes in the existence of Real entities. The defended reading is thus a sceptical and Realist interpretation of Hume. As such, it belongs to the class of what can be called *no-single-Hume interpretations*." Ibid., p.307: "In this article, I have defended the interpretation that Hume is both a sceptic and a positive dogmatist on the existence of Real entities. To put it in contemporary terms, he is both a non-Realist and a Realist. Scepticism or non-Realism is his position in the philosophical domain, whereas his everyday view is (philosophically speaking) positive dogmatism: a firm belief that there are Real entities."

Een laatste noot: dit verschil in interpretatie tussen Hakkarainen en mij betreft enkel één argument dat Hume in (zowel de *Treatise* als) de *Enquiry* heeft uiteengezet, i.e. argument 1 in de eerder gepresenteerde lijst (§2.1; zie ook het volgende hoofdstuk). Ook als wordt geoordeeld dat Hakkarainens interpretatie van dit argument beter aansluit bij Humes eigen woorden, dan nog acht ik de andere argumenten die Hume wel in de *Treatise* maar niet in de *Enquiry* heeft opgenomen een waardevolle toevoeging aan zijn algehele positie aangaande de externe wereld. Voor deze andere argumenten - argumenten 3 t/m 5 in de eerder gepresenteerde lijst - is het niet van doorslaggevend belang of voor de eerste twee argumenten gebruik wordt gemaakt van Hakkarainens formulering daarvan, of van die van mij. Hakkarainens formulering van de eerste twee argumenten zou zijn:

1. We stellen, op basis van onze rede, ons oordeel over het bestaan van objecten uit.
2. We geloven, op basis van onze natuur, in het bestaan van objecten.

*Deze stellingen zijn inconsistent. Oplossing: domein-splitsing. In het filosofische domein, waar de rede op de voorgrond (en onze natuur op de achtergrond) staat, stellen we ons oordeel uit; in het alledaagse domein, waar onze natuur op de voorgrond (en onze rede op de achtergrond) staat, geloven we stellig.*

Mijn formulering is dus, zoals gezien:

1. We zijn, op basis van onze rede, niet gerechtvaardigd om te geloven in het bestaan van objecten.
2. We geloven, op basis van onze natuur, desalniettemin in het bestaan van objecten, want zelfs de meest overtuigde scepticus kan niet leven zonder deze overtuiging.

De argumenten die Hume enkel in de *Treatise* en niet in de *Enquiry* presenteert, eerdergenoemde argumenten 3 t/m 5, welke in het volgende hoofdstuk zullen worden behandeld, passen bij ieder van deze formuleringen. In de eerder gepresenteerde lijst - welke in het volgende hoofdstuk opnieuw wordt getoond om herhaaldelijk terugbladeren te voorkomen - is voor argument 1, vanwege dit verschil in interpretatie, gekozen voor een formulering die beide interpretaties kan accommoderen. Na de eerste zin kan de geprefereerde interpretatie in gedachten worden toegevoegd, bijvoorbeeld op de volgende manier:

1. Onze **rede** kan ons niets vertellen over onafhankelijk van de waarneming bestaande, externe objecten of een dito wereld; zelfs niet of deze bestaan.  
*Hakkarainen: Dus stellen we ons oordeel over het bestaan van objecten uit.*  
*Hehenkamp: Dus zijn we niet gerechtvaardigd om te geloven in het bestaan van objecten.*

### 3. De *Treatise*

#### 3.1. Inleiding

In dit paper wordt betoogd dat Hume, aangaande de externe wereld, enkele argumenten uit de *Enquiry* heeft gelaten die hij wel in de *Treatise* heeft uiteengezet. Dit betreft argumenten 3, 4 en 5 uit de eerder gepresenteerde lijst. Argumenten 1 en 2 zijn in het vorige hoofdstuk aan bod gekomen, omdat deze dus zowel in de *Treatise* als in de *Enquiry* zijn opgenomen. In dit hoofdstuk zullen enkele fragmenten uit Hume worden gepresenteerd ter ondersteuning van argumenten 3 t/m 5, die dus alleen in de *Treatise* te vinden zijn.

#### 3.2. Argument 3: Verbeelding

3. Onze natuur brengt ons tot de overtuiging van het bestaan van een externe wereld via onze **verbeelding** (*imagination*), die ons ertoe aanzet te *geloven* dat verschillende, maar sterk op elkaar lijkende percepties in werkelijkheid meerdere instanties zijn van één en dezelfde perceptie, omdat het ons teveel moeite zou kosten, resp. zou doen vervallen in voornoemde complete lethargie, als we dit níet zouden geloven.

Hume staat het meest uitgebreid stil bij de externe wereld in hoofdstuk 2 van deel 4 van boek 1 van de *Treatise*, getiteld *Of scepticism with regard to the senses*.<sup>70</sup> De openingsalinea van dat hoofdstuk is in dit paper al meerdere keren geciteerd, en zal de lezer daarom vermoedelijk inmiddels bekend voorkomen. Om terugbladeren te voorkomen citeer ik nu nogmaals deze eerste alinea, ditmaal aangevuld met een deel van de eerste zin van de tweede alinea:

Thus the sceptic still continues to reason and believe, even though he asserts, that he cannot defend his reason by reason; and by the same rule he must assent to the principle concerning the existence of body, though he cannot pretend by any arguments of philosophy to maintain its veracity. Nature has not left this to his choice, and has doubtless, esteemed it an affair of too great importance to be trusted to our uncertain reasonings and speculations. We may well ask, *What causes induce us to believe in the existence of body?* but it is in vain to ask, *Whether there be body or not?* That is a point, which we must take for granted in all our reasonings.

---

<sup>70</sup> Dit is trouwens, en zelfs met enige afstand, het langste hoofdstuk van de gehele *Treatise*.

The subject, then, of our present enquiry is concerning the *causes* which induce us to believe in the existence of body.<sup>71</sup>

Hume schrijft hier dus, zoals eerder is betoogd, dat ieder mens, ook de scepticus, gelooft in het bestaan van objecten, en dat de vraag ‘Of objecten bestaan?’ derhalve redundant is. Een vraag die we wél (nuttig/ betekenisvol) kunnen stellen is de vraag ‘Welke oorzaken brengen ons ertoe te geloven in het bestaan van objecten?’. Die vraag behandelt Hume in het vervolg van het hoofdstuk, en zijn antwoord op die vraag staat centraal in deze sectie.

Vlak na het stellen van bovenstaande vraag vervolgt Hume:

We [...] shall consider, whether it be the *senses*, *reason*, or the *imagination*, that produces the opinion of a continued or of a distinct existence. These are the only questions, that are intelligible on the present subject. For as to the notion of external existence, when taken for something specifically different from our perceptions, we have already shewn its absurdity.

Wat betreft de laatste zin van dit fragment: Hume betoogt, zoals in het voorgaande hoofdstuk (van dit paper) al is getoond, dat wij enkel toegang hebben tot onze percepties, en dat we derhalve niets kunnen zeggen over iets buiten deze percepties. Wat betreft de eerste zin, die voor nu met name van belang is: Hume zegt te zullen onderzoeken of onze *zintuigen*, onze *rede* of onze *verbeelding* verantwoordelijk is voor ons geloof in objecten.

Hume draagt meerdere overwegingen aan om te tonen dat het niet onze *zintuigen* zijn die maken dat we geloven in het bestaan van objecten. De voornaamste is dat onze zintuigen ons enkel percepties aanleveren, en ons geen directe toegang tot objecten verschaffen.<sup>72</sup> Dat het ook niet onze *rede* is die maakt dat we overtuigd zijn van het bestaan van objecten, betoogt Hume in veel minder woorden. Het voornaamste argument dat hij voor deze stelling aandraagt is dat vrijwel ieder mens gelooft in het bestaan van objecten, ook kinderen en (simpele) boeren, terwijl maar weinig mensen dit geloof aan de rede toetsen.<sup>73</sup> Het is dus onze *verbeelding* die ons ertoe brengt te geloven in het bestaan van objecten. Maar: hoe doet ze dit dan precies?

---

<sup>71</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.2.

<sup>72</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.2.

<sup>73</sup> Ibid.

Nu volgt een (nog) ingewikkeld(er) deel van het hoofdstuk, waarin Hume beschrijft hoe onze verbeelding ons ertoe brengt te geloven in het bestaan van objecten. Ik zal hier volstaan met enkel de conclusie, en misschien in een later werk nog eens gedetailleerd op de stappen daarnaartoe ingaan. Hume schrijft dat onze verbeelding ons ertoe brengt te geloven in objecten door verschillende maar op elkaar lijkende percepties voor te doen komen als meerdere instanties van één en dezelfde perceptie.<sup>74</sup> Omdat het echter, in realiteit, meerdere percepties betreft, ‘wringt’ deze actie van onze verbeelding.<sup>75</sup> Om dit wringen weg te nemen veinst onze verbeelding een ononderbroken resp. onafhankelijk resp. extern bestaan van deze gelijkende percepties.<sup>76</sup> We geloven tenslotte in het onafhankelijke bestaan van deze percepties resp. in objecten, doordat onze huidige waarnemingen razendsnel (onbewust, door onze verbeelding) gekoppeld worden aan onze eerdere waarnemingen (die ons worden geleverd door ons geheugen), waardoor het *voelt* alsof we iets waarnemen dat los van onze waarnemingen (daarvan) bestaat, omdat het door de tijd heen resp. tussen onze percepties ervan niet of niet onverklaarbaar veranderd is.<sup>77</sup> Onze verbeelding doet dit alles tenslotte uit het oogpunt van een soort efficiëntie, omdat het ons heel veel moeite zou kosten, resp. zou doen vervallen in complete lethargie, als ze dit niet zou doen.<sup>78</sup>

Ik wil met name de laatste stelling - viz. de reden dat de verbeelding ons ertoe brengt te geloven in het bestaan van objecten - nader toelichten, in de hoop dat dit de andere stellingen als het ware ‘achterwaarts’ inzichtelijker maakt. Hume schrijft hierover:

When we fix our thought on any object, and suppose it to continue the same for some time; it is evident we suppose the change to lie only in the time, and never exert ourselves to produce any new image or idea of the object. The faculties of the mind repose themselves in a manner, and take no more exercise, than what is necessary to continue that idea, of which we were formerly possess, and which subsists without variation or interruption.<sup>79</sup>

---

<sup>74</sup> Ibid.

<sup>75</sup> Ibid.

<sup>76</sup> Ibid.

<sup>77</sup> Ibid.

<sup>78</sup> Ibid.

<sup>79</sup> Ibid.

If we believe, that fire warms, or water refreshes, it is only because it costs us too much pains to think otherwise.<sup>80</sup>

Ik hoop deze stelling met een voorbeeld begrijpelijker te maken. Ik zit nu in mijn slaapkamer, achter mijn bureau, en ik kijk naar een monitor, waarop één voor één de tekens verschijnen die ik intoets op het toetsenbord dat vlak voor me op mijn bureau staat. Zo lang ik niet knipper, of niet wegstijg, heb ik één perceptie van dit alles.<sup>81</sup> (En van meer, want ik zie in mijn ooghoeken ook mijn bed, mijn deur, enzovoorts.) Maar dan knipper ik. Ogenscheinlijk is dit een hele onschuldige handeling, maar feitelijk zet hij mijn wereld op zijn kop. Ik *meen* dat ik *precies dezelfde* dingen waarneem, maar hoe *weet* ik dit *zeker*? Hoe *weet* ik *zeker* dat niet alle dingen die ik nu waarneem, i.e. dat de perceptie die ik nu heb, heel anders is dan de dingen die ik net waarnam, resp. dan de perceptie die ik net had? Hume betoogt dat ik geen enkele *reden* heb om aan te nemen dat ik dezelfde dingen waarneem, want zoals gezien is voor de *rede* niet één propositie waarschijnlijker dan een andere propositie. De propositie ‘Ik neem nu dezelfde dingen waar als zojuist’ is volgens Hume niet voldoende te onderbouwen, en de propositie ‘Ik neem nu compleet andere dingen waar dan zojuist’ evenmin - en zo voort voor alle proposities.

Ik zie nu mijn monitor, en al die andere zaken. Ik doe mijn ogen even dicht. Dan doe ik ze weer open. Voor mijn *gevoel* is er niets veranderd, maar het is in *theorie* resp. voor de *rede* zeer wel mogelijk dat alles dat ik waarneem kleine, of misschien zelfs wel grote, veranderingen heeft ondergaan ten opzichte van mijn eerdere waarneming - waar ik nu trouwens al niet meer zeker van kan zijn, want misschien misvormt mijn geheugen de eerdere perceptie (die ik *meen* te hebben gehad) wel. *Alleen* van mijn *huidige perceptie* kan ik *werkelijk zeker* zijn.<sup>82</sup> Maar ja, die duurt maar heel kort!

Als ik me mee laat voeren door dit (wat Hume noemt) extreme scepticisme ofwel Pyrrhonisme, dan moet ik eigenlijk iedere keer dat ik knipper alles dat ik zojuist

---

<sup>80</sup> Ibid., 1.4.7.

<sup>81</sup> Dit voorbeeld is afgekeken van Hume, die herhaaldelijk een vergelijkbaar voorbeeld aandraagt. E.g.: “We find by experience, that there is such a *constancy* in almost all the impressions of the senses, that their interruption produces no alteration on them, and hinders them not from returning the same in appearance and in situation as at their first existence. I survey the furniture of my chamber; I shut my eyes, and afterwards open them; and find the new perceptions to resemble perfectly those, which formerly struck my senses. This resemblance is observed in a thousand instances, and naturally connects together our ideas of these interrupted perceptions by the strongest relation, and conveys the mind with an easy transition from one to another. An easy transition or passage of the imagination, along the ideas of these different and interrupted perceptions, is almost the same disposition of mind with that in which we consider one constant and uninterrupted perception. It is therefore very natural for us to mistake the one for the other.” Hume, *Treatise*, 1.4.2.

<sup>82</sup> Ibid., e.g.: “Upon this head we may observe, that all sensations are felt by the mind, such as they really are.”

meende waar te nemen onderzoeken op gelijkenissen of verschillen. Sterker nog: ik moet mijn hoofd eigenlijk voortdurend alle richtingen op draaien om te zien of zich onder mij niet ineens een zwart gat of een reusachtige piranha bevindt, of zich naast of achter mij geen moordenaar of aanstormende vrachtwagen bevindt, of dat zich boven mij geen vallende piano bevindt. (Aangenomen dat ik het zou willen weten als één of meer van deze zaken aan de orde zou zijn.) Dit klinkt volkomen krankzinnig, dat *meen* ik ook, maar hoe *weet* ik *zeker* dat één of meer van deze zaken niet aan de orde is? Humes punt is absoluut niet dat we nu allemaal op slag paranoïde moeten worden. Zijn punt is enkel dat onze *rede* ons veel minder zekerheid biedt dan haar gewoonweg wordt toegedicht, of sterker nog: dat ze ons *geen enkele* zekerheid biedt, en dat we op basis van *enkel* de *rede* absoluut niet zouden kunnen leven. Als andere faculteiten, en dan met name onze verbeelding (*imagination*), ons niet zouden brengen tot bepaalde overtuigingen, waaronder het continue bestaan van de wereld om ons heen, dan zouden we bijna op slag moeten stoppen met ademen, omdat we niet *zeker weten* of de lucht om ons heen niet doordrongen is van giftige gassen - ook al *menen* we dat we nu al een tijd lang *dezelfde* lucht inademen.

Hume betoogt dus dat zowel onze *rede* als onze *zintuigen* ons niet aanzetten tot het geloof in een externe wereld, maar dat onze *verbeelding* dit doet, gedreven door onze natuurlijke overlevingsdrang, omdat we anders niet zouden kunnen overleven. Ze doet dit door feitelijk verschillende, maar sterk op elkaar lijkende percepties in gedachten te verbinden, en te doen voorkomen als verschillende waarnemingen van één en hetzelfde onafhankelijke, resp. externe, resp. reële *object*. Ik zal nu vervolgen met een ander argument dat Hume wél in de *Treatise* maar níet in de *Enquiry* presenteert - argument 4 uit de bovenstaande lijst. Dit argument is gelukkig een stuk minder *abstruse*.

### 3.3. Argument 4: Contradictie

4. De manifeste **contradictie** tussen *overtuiging* (op basis van onze verbeelding) en *on-overtuiging* (op basis van onze rede) van het bestaan van een externe wereld kan een mens dat hierbij stilstaat heel zwaarmoedig stemmen, maar wanneer dit gebeurt dan zal de natuur, aangezien de rede hier niet toe in staat is, hem spoedig weer uit die stemming helpen, door zijn aandacht af te leiden.



Dit argument meen ik goed te kunnen onderbouwen met passages uit de *Treatise*, die m.i. redelijk voor zichzelf spreken, maar die ik desalniettemin kort zal toelichten. Het eerste fragment:

Nor is it possible for us to reason justly and regularly [...], and at the same time believe the continued existence of matter. How then shall we adjust those principles together? Which of them shall we prefer? [...] This contradiction would be more excusable, were it compensated by any degree of solidity and satisfaction in the other parts of our reasoning. But the case is quite contrary.<sup>83</sup>

Hume heeft hier inmiddels (zie boven) betoogd dat onze *rede* niet in staat is om ons geloof in het bestaan van objecten resp. een externe wereld te funderen, en heeft eveneens betoogd (zie boven) dat we desalniettemin geloven in het bestaan hiervan. Dit is een manifeste contradictie, waar Hume niet blij mee is. Hij vraagt daarom hoe we met deze incompatibele principes om moeten springen, en schrijft ten slotte dat deze contradictie vergeeflijk (*excusable*) zou zijn als andere (delen van) onze redeneringen ons wel tot zekerheid zouden leiden, wat helaas niet het geval is, en wat betekent dat deze contradictie dus ook niet zomaar kan worden vergeven. Hij vervolgt:

We have, therefore, no choice left but betwixt a false reason and none at all. For my part, I know not what ought to be done in the present case. I can only observe what is commonly done; which is, that this difficulty is seldom or never thought of; and even where it has once been present to the mind, is quickly forgot, and leaves but a small impression behind it. Very refin'd

---

<sup>83</sup> Ibid. In de brontekst staan op de plaats van de eerste [...] de woorden "from causes and effects". Ik heb deze weggelaten (uit de hoofdtekst) omdat ik in dit paper geen aandacht heb besteed aan Humes opvatting van de rede. Kortgezegd: alle redeneringen - behalve demonstratieve redeneringen zoals gebezigd in e.g. de wiskunde en de geometrie - maken gebruik van de oorzaak-gevolg relatie. Zie e.g. Hume, *Enquiry*, §4. Op de plaats van de tweede [...] stond: "Or in case we prefer neither of them, but successively assent to both, as is usual among philosophers, with what confidence can we afterwards usurp that glorious title, when we thus knowingly embrace a manifest contradiction?" Hume maakt hier een toespel op het representationalisme dat door veel filosofen is verdedigd, waarbij een scheiding tussen percepties en objecten centraal staat, maar waarbij van beide wordt gezegd dat ze bestaan en in zekere zin kenbaar zijn. Hume ageert fel tegen dit systeem in zowel de *Treatise* [zie m.n. het laatste deel van 1.4.2] als de *Enquiry* [zie m.n. §12, deel 1], want het "is contrary to natural instinct, and at the same time carries no rational evidence with it, to convince an impartial enquirer". [*Enquiry*, §12, deel 1.] Met het natuurlijke instinct (*natural instinct*) waar Hume hier over schrijft bedoelt hij de opvatting dat we objecten *direct* waarnemen, i.e. dat we objecten niet *via* percepties of representaties waarnemen - of dat we zelfs niet *enkel* percepties waarnemen, en derhalve niets kunnen zeggen over objecten, zoals Hume zelf betoogt. Ik heb in dit paper geen aandacht besteed aan (Humes visie op) het representationalisme omdat ik meen dat dit onderwerp makkelijk een heel paper vult, en ik het niet van cruciaal belang acht voor de materie die ik in dit paper wél behandel. Ik zie het (wat betreft het huidige paper) als een - zeer interessant, dat zeker - zijspoor, waarvan ik door de woordlimiet wordt weerhouden.

reflections have little or no influence upon us; and yet we do not, and cannot establish it for a rule, that they ought not to have any influence; which implies a manifest contradiction.

But what have I here said, that reflections very refin'd and metaphysical have little or no influence upon us? This opinion I can scarce forbear retracting, and condemning from my present feeling and experience. The *intense* view of these manifold contradictions and imperfections in human reason has so wrought upon me, and heated my brain, that I am ready to reject all belief and reasoning, and can look upon no opinion even as more probable or likely than another.<sup>84</sup>

Wat betreft de eerste alinea: We hebben dus, volgens Hume, de keuze tussen een foutieve rede - i.e. een rede waarin onoplosbare contradicties voorkomen - en helemaal geen rede. Hume schrijft dat hij niet weet wat hij moet doen, i.e. wat hij moet kiezen, en vervolgt dat mensen zelden bij dit probleem stilstaan, en als ze dit al doen, dat ze het snel weer vergeten. Zeer verfijnde reflecties hebben nu eenmaal weinig invloed op ons, hoewel we niet kunnen stellen dat ze helemaal geen invloed zouden moeten hebben. Hume schrijft aan het eind van deze alinea over een manifeste contradictie, maar ik meen dat hij hier iets te enthousiast (in zijn wanhoop, als het ware) is. Ik zie namelijk geen contradictie tussen de stellingen: 'Verfijnde reflecties hebben weinig of geen invloed op ons' en 'We stellen niet, en kunnen niet stellen, dat verfijnde reflecties helemaal geen invloed op ons zouden moeten hebben'.

Dan de tweede alinea. Hume komt terug op zijn woorden, en schrijft dat verfijnde reflecties een zeer sterke invloed op hem hebben. Zo sterk zelfs, dat hij in zijn huidige toestand klaar is om alle overtuigingen en redeneringen af te wijzen, i.e. klaar is om zich over te geven aan (wat hij noemt) extreem ofwel Pyrrhonisch scepticisme. Toch komt het niet zo ver. Hume vervolgt namelijk:

Most fortunately it happens, that since reason is incapable of dispelling these clouds, nature herself suffices to that purpose, and cures me of this

---

<sup>84</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.7. De rest van deze alinea leest: "Where am I, or what? From what causes do I derive my existence, and to what condition shall I return? Whose favour shall I court, and whose anger must I dread? What beings surround me? and on whom have, I any influence, or who have any influence on me? I am confounded with all these questions, and begin to fancy myself in the most deplorable condition imaginable, invironed with the deepest darkness, and utterly deprived of the use of every member and faculty." [Ibid.]

philosophical melancholy and delirium, either by relaxing this bent of mind, or by some avocation, and lively impression of my senses, which obliterate all these chimeras. I dine, I play a game of backgammon, I converse, and am merry with my friends; and when after three or four hours' amusement, I would return to these speculations, they appear so cold, and strained, and ridiculous, that I cannot find in my heart to enter into them any farther.<sup>85</sup>

Dus: aangezien de rede niet in staat is om deze contradicties op te lossen, biedt de natuur gelukkig een uitweg, door onze aandacht af te leiden.

### 3.4. Argument 5: Ware scepticus

5. De ontdekking van de onoplosbare contradictie tussen overtuiging en on-overtuiging van een externe wereld - en, breder genomen, de ontdekking van de onmogelijkheid om überhaupt tot *waar-* of *zekerheid* te komen (in welke intellectuele onderneming dan ook) - kan een mens doen besluiten om zich nooit meer te wijden aan filosofische vraagstukken. Maar: als een mens zich hiermee *geluk*, de *oorsprong* van Humes filosofie, ontzegt; dan moet hij op dit besluit terugkomen. De **ware scepticus** ontzegt zichzelf namelijk geen geluk, maar zoekt dit op; en het maakt hem niet uit of hij dit vindt in (het bedrijven van) zeer gecompliceerde filosofie, of in een simpel spelletje backgammon.

Dit argument meen ik eveneens goed te kunnen onderbouwen aan de hand van fragmenten uit Humes *Treatise*, die ik wederom kort zal toelichten. Het eerste fragment:

When we trace up the human understanding to its first principles, we find it to lead us into such sentiments, as seem to turn into ridicule all our past pains and industry, and to discourage us from future enquiries. Nothing is more curiously enquired after by the mind of man, than the causes of every phenomenon; nor are we content with knowing the immediate causes, but push on our enquiries, till we arrive at the original and ultimate principle. We would not willingly stop before we are acquainted with that energy in the cause, by which it operates on its effect; that tie, which connects them together; and that efficacious quality, on which the tie depends. This is our aim in all our studies and reflections: And

---

<sup>85</sup> Ibid.

how must we be disappointed, when we learn, that this connexion, tie, or energy lies merely in ourselves, and is nothing but that determination of the mind, which is acquired by custom, and causes us to make a transition from an object to its usual attendant, and from the impression of one to the lively idea of the other? Such a discovery not only cuts off all hope of ever attaining satisfaction, but even prevents our very wishes; since it appears, that when we say we desire to know the ultimate and operating principle, as something, which resides in the external object, we either contradict ourselves, or talk without a meaning.<sup>86</sup>

Zoals eerder gezegd (hoofdstuk 1), Hume betoogt in zijn *Treatise of Human Nature* - dat trouwens de verhelderende subtitel *Being an Attempt to Introduce the Experimental Method of Reasoning into Moral Subjects* draagt, welke om voor mij onverklaarbare redenen maar zelden aan de hoofdtitel wordt toegevoegd in recente uitgaves van het werk, of in mondelinge of schriftelijke behandelingen van het werk - het tot op dat moment ontbrekende, cruciale fundament van alle intellectuele ondernemingen van de mens te leveren, namelijk de *Science of Man*, welke op zijn beurt weer is gestoeld op het enige, daarvoor toereikende fundament, namelijk *Experience*.<sup>87</sup>

Hume ‘psychologiseert’ hiermee al deze intellectuele ondernemingen, waarmee ik bedoel te zeggen (en m.i. wordt het begrip vaker zo gebruikt) dat hij betoogt dat de antwoorden op onze intellectuele vraagstukken niet *buiten* ons te vinden zijn, zoals tot op dat moment (en nu vermoedelijk nog steeds) werd gedacht, maar juist *binnen* ons. De verbanden tussen de fenomenen die wij namelijk *buiten* ons menen waar te nemen, zoals met name oorzaak-gevolg relaties, bestaan volgens Hume namelijk alleen *in onszelf* (resp. in onze geest); en we komen tot deze verbanden op basis van de ervaring (empirie): als we herhaaldelijk een fenomeen zien volgen op een ander fenomeen, dan gaan we op een gegeven moment menen, door gewenning (gewoonte), dat het ene fenomeen het andere fenomeen *veroorzaakt*.

Maar: andere ervaringen zouden ons tot hele andere conclusies hebben gebracht, dus we zullen nooit tot een ultieme, absolute zeker- of waarheid komen (die voor ieder mens geldt). Als ik bijvoorbeeld herhaaldelijk zie gebeuren, even in het midden latend hóe dit zou kunnen, dat een biljartbal recht omhoog springt na door een andere

---

<sup>86</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.7.

<sup>87</sup> *Ibid.*, Introduction.

biljartbal te zijn geraakt, dan zal ik vermoedelijk concluderen dat de ene bal er de *oorzaak* van is dat de andere bal omhoog springt, en dan zal ik vermoedelijk menen - totdat ik aanraking kom met Humes principes - dat deze relatie *buiten* mij bestaat, i.e. dat niet *mijn geest* resp. *mijn verbeelding* deze relatie tot stand brengt, maar dat ze door ieder mens als zodanig waargenomen wordt of zou worden.

Humes filosofie duid ik derhalve, naast als psychologisch en als empiristisch, als sceptisch, omdat hij stelt dat absolute zeker- of waarheid buiten ons bereik ligt. Omdat dit zo is, betoogt Hume dat we bescheiden moeten zijn in ons oordeel, dat we onze intellectuele ondernemingen moeten beperken tot gebieden waarin onze kans van slagen (op het bereiken van een zo groot mogelijke *waarschijnlijkheid*, aangezien *zekerheid* dus buiten ons bereik ligt) zo groot mogelijk is, en dat we ons enkel aan intellectuele ondernemingen moeten wagen - die in zekere zin, namelijk als men zeker- of waarheid hoopt te bereiken, bij voorbaat gedoemd zijn te mislukken - als we daar zin in hebben, i.e. als we menen dat het ons gelukkig zal maken om dit te doen.<sup>88</sup> Hume:

Nay if we are philosophers, it ought only to be upon sceptical principles, and from an inclination, which we feel to the employing ourselves after that manner. Where reason is lively, and mixes itself with some propensity, it ought to be assented to. Where it does not, it never can have any title to operate upon us.

At the time, therefore, that I am tired with amusement and company, and have indulged a *reverie* in my chamber, or in a solitary walk by a river-side, I feel my mind all collected within itself, and am naturally *inclined* to carry my view into all those subjects, about which I have met with so many disputes in the course of my reading and conversation. I cannot forbear having a curiosity to be acquainted with the principles of moral good and evil, the nature and foundation of government, and the cause of those several passions and inclinations, which actuate and govern me. I am uneasy to think I approve of one object, and disapprove of another; call one thing beautiful, and another deformed; decide concerning truth and falshood, reason and folly, without knowing upon what principles I proceed. I am concerned for the condition of the learned world, which lies under such a deplorable ignorance in all these particulars. I feel an ambition to arise in me of contributing to the instruction of

---

<sup>88</sup> Hume, *Enquiry*, §12, deel 3; en *Treatise*, 1.4.7.

mankind, and of acquiring a name by my inventions and discoveries. These sentiments spring up naturally in my present disposition; and should I endeavour to banish them, by attaching myself to any other business or diversion, I *feel* I should be a loser in point of pleasure; and this is the origin of my philosophy.<sup>89</sup>

De *oorsprong (origin)* van Humes filosofie is dus geluk (*pleasure*). Hume bedoelt hiermee te zeggen dat hij zijn speculaties de vrije loop laat als hij het gevoel heeft dat hij op die manier gelukkiger af is dan door dat niet te doen, en dat hij niet filosofeert of stopt met filosoferen - en in plaats daarvan e.g. amusement en gezelschap opzoekt - als hij het gevoel heeft dat hij juist daardoor gelukkiger af is.

Hume concludeert ten slotte, aangaande de houding van de *ware scepticus*:

The conduct of a man, who studies philosophy in this careless manner, is more truly sceptical than that of one, who feeling in himself an inclination to it, is yet so overwhelmed with doubts and scruples, as totally to reject it. A true sceptic will be diffident of his philosophical doubts, as well as of his philosophical conviction; and will never refuse any innocent satisfaction, which offers itself, upon account of either of them.<sup>90</sup>

De *ware scepticus* onthoudt zich dus niet volledig van iedere intellectuele onderneming, zoals misschien door sommigen gedacht wordt (omdat zeker- of waarheid toch onhaalbaar is, en veel mensen vermoedelijk aannemen dat intellectuele ondernemingen enkel met dat doel voor ogen worden aangegaan), maar hij volgt zijn inclinaties simpelweg: zowel wanneer deze hem richting een feestje of een spelletje backgammon leiden, als wanneer ze hem tot de meest diepe, abstracte en gecompliceerde filosofische vraagstukken brengen, waarover duizenden mensen al duizenden jaren lang redetwisten, en waarover - tot onze initiële, ontstellende verbijstering en, niet te vergeten, onze intense, initiële teleurstelling - geen absolute zeker- of waarheid mogelijk is. *Aldus Hume.*

---

<sup>89</sup> Ibid.

<sup>90</sup> Hume, *Treatise*, 1.4.7.

## Conclusie

In dit paper is betoogd dat Hume enkele interessante argumenten aangaande zijn positie omtrent de externe wereld niet in zijn *Enquiry Concerning Human Understanding (Enquiry)* heeft opgenomen, die hij wel in zijn *Treatise of Human Nature (Treatise)* presenteert. De relatie tussen deze twee werken is daarom in het eerste hoofdstuk uiteengezet, waarna in het tweede hoofdstuk uitgebreid is stilgestaan bij de argumenten aangaande de externe wereld die Hume zowel in de *Treatise* als in de *Enquiry* heeft opgenomen, aan de hand van een recent overzichtsartikel van Jani Hakkarainen.

Om zowel de *sceptische* als de *positief dogmatische* tendensen in Hume wat betreft de externe wereld te accommoderen, stelt Hakkarainen een combinatie-interpretatie voor, welke draait om een distinctie tussen een filosofisch en een alledaags domein. Er is in dit paper betoogd dat deze voorgestelde domein-distinctie niet noodzakelijk is om Hume omtrent de externe wereld te interpreteren: de stellingen [1] dat we niet gerechtvaardigd zijn om te geloven in het bestaan van een externe wereld en [2] dat we hier desalniettemin in moeten geloven worden niet inconsistent (incompatibel) bevonden - ook niet in één en hetzelfde domein - en dus is een domein-distinctie niet nodig.

Ten slotte zijn in het derde en laatste hoofdstuk enkele fragmenten uit Humes *Treatise* gepresenteerd die de in dit paper voorgestelde lezing van Hume aangaande de externe wereld, in zowel zijn verkorte *Enquiry* als zijn onverkorte *Treatise*, ondersteunen. Al met al is in dit paper betoogd dat Humes positie wat betreft de externe wereld zoals uiteengezet in de *Treatise* een stuk completer en interessanter is dan enkel deze positie in de *Enquiry*; hoewel de laatste wel, vermoedelijk precies naar Humes wens, een stuk toegankelijker is.

## Bibliografie

- Baxter, D.L.M. 'Identity, Continued Existence, and the External World', in S. Traiger (ed.), *The Blackwell Guide to Hume's Treatise*, pp.114–32. Oxford: Blackwell, 2006.
- Downing, L. 'George Berkeley'. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2011 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/berkeley/> (laatst geraadpleegd: 07.07.2013).
- Fogelin, R.J. 'Garrett on the Consistency of Hume's Philosophy'. *Hume Studies*, 24 (1998), No. 1: 161–9.
- Greig, J.Y.T. (ed.). *The Letters of David Hume*, vol. 1 & 2. Oxford: Clarendon Press, 1932.
- Hakkarainen, J. 'Hume's Scepticism and Realism'. *British Journal for the History of Philosophy*, 20 (2), 2012, pp.283-309.
- Hume, D. *An Enquiry Concerning the Human Understanding: with A Letter from a Gentleman to His Friend in Edinburgh: and Hume's Abstract of A Treatise of Human Nature*, 2<sup>nd</sup> ed., ed. E. Steinberg. Indianapolis: Hackett, 1993.
- . *An Enquiry Concerning Human Understanding*. Project Gutenberg eBook, 2006, <http://www.gutenberg.org/files/9662/old/8echu10h.htm#section12> (laatst geraadpleegd: 09.07.2013).
- . *A Treatise of Human Nature*. Project Gutenberg eBook, 2010, <http://www.gutenberg.org/files/4705/4705-h/4705-h.htm> (laatst geraadpleegd: 09.07.2013).
- Miller, A. 'Realism'. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2012 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/realism/> (laatst geraadpleegd op 27.12.12).
- Millican, P. Handout voor het *Third International Reid Symposium*, juli 2004, <http://www.davidhume.org/papers/millican/2004%20Hume%27s%20Answer%20to%20Reid%20handout.pdf> (laatst geraadpleegd: 25.06.2013).
- Morris, W.E. 'David Hume'. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2013 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2013/entries/hume/> (laatst geraadpleegd: 25.06.2013).
- Mossner, E.C. 'The Continental Reception of Hume's *Treatise*, 1739-1741'. *Mind*, New Series, vol.56, no.221 (January 1947), pp.31-43.
- Nelson, J.O. 'Two Main Questions Concerning Hume's *Treatise* and *Enquiry*'. *The Philosophical Review*, vol.81, no.3 (July 1972), pp.333-350.



Popkin, R.H. 'David Hume: His Pyrrhonism and His Critique of Pyrrhonism' in R. Watson & J.E. Force (eds.), *The High Road to Pyrrhonism*, pp.103–32. Indianapolis: Hackett, 1980. Originally in *Philosophical Quarterly*, 1 (1951), No. October: 385–407.

Vogt, K. 'Ancient Skepticism'. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2011 Edition)*, E.N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/archives/win2011/entries/skepticism-ancient/> (laatst geraadpleegd: 03.07.13).